

La Botalària

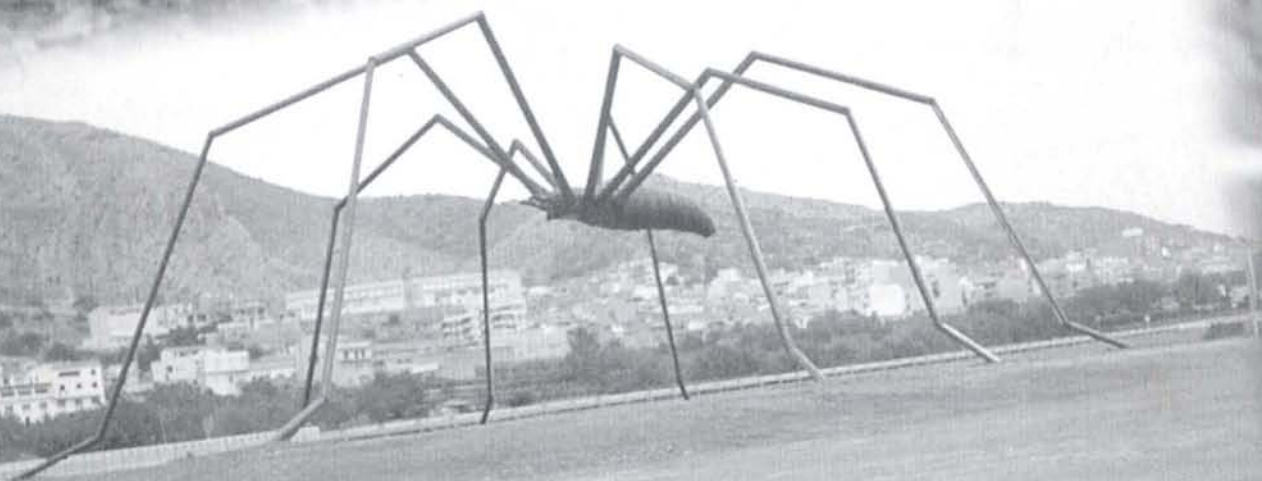
REVISTA EDITADA PER L'ASSOCIACIÓ "TOSSAL DE L'ASSUT"

NUMERO 4 - ANY III

750

Aniversari

de la 1.ª i 2.ª Cartes Pobles de Borriol
(1250-2000)

DISCO

BAR

TROPPO

el teu lloc preferit

Avda. Saragossa, 72

Tel. 964 32 17 76

12190 BORRIOL

Hivern 2000
Any IV - Número 4

Director:

J. Cristian Linares Bayo

Consell de redacció:

Teresa Agut Escrig
Xavier Andreu Miralles
Regina Moles Valls
Diego Tena Roca
Natxo Valls Falomir
Araceli Vicent Balaguer

Col·laboradors:

Vicente Alcañiz
Fernando Balaguer Gascón
Carmen Babiloni
Henri Bouché Peris
Victor Castelló
Vicent Falomir Delcampo
Samuel Ferrer Andrés
Antonio García Verduch
Rudolf Kohb
Benjamín Pitarch Bellmunt
Levi Rull Bernat
Pere Saborit Badenes
Marybel Torrecillas
José Valls
Roberto Valls
Josefina Vilarrocha
Colla Naturalista Espígol

Fotos antigues:

Carmen Balaguer
Araceli Balaguer
José Balaguer
Fernando Balaguer
Ramon Batalla
Lolita Bayo
Carmen Bernad
Elvira Bernat
Antònia Climent
Carmen d'Emília
Mª Rosario Falomir
Mª Carme Jaraba
Consolación Pallarés
Conxa "Peanya"
Mª Antònia Ramos
Primitiva Ribes
Rosilda Soler
Vicent Valls

Edita:

Associació Cultural
"Tossal de l'Assut"

Disseny, emmaquetació i impressió:

Impremta Miguel Sos S.L.
C/Amunt 171 (Castelló)

Nota: "La Botària" no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'identifica necessàriament. Demanem disculpes si es comet alguna errada en dades, noms, etc. en l'apartat de fotos per al record i resta de la revista. Si això passara preguem ho comuniquen a la redacció. Agraïm a totes aquelles persones que han fet possible que es duiguera a terme este projecte.

EDITORIAL

En l'anterior revista, que eixia a Sant Antoni de l'any passat, parlàrem del centenari de la Font de Borriol, eixe monument que s'ha erigit com el centre neuràlgic de la nostra població. Gràcies a eixa difusió que li vam donar, tant l'Ajuntament, com la nostra associació i altres entitats locals, com el Grup de Danses l'Hereu, han oferit merescuts homenatges. Ara, encetat el nou any 2000, hem d'apreciar la importància d'una altra efemèride per a la nostra vila, la commemoració del 750é Aniversari de la 1^a i 2ª Carta de Poblament de Borriol, atorgades per Jaume I el Conqueridor l'any 1250, un event que també "La Botària" es va avançar a preparar l'estiu de 1998, amb la publicació d'un llibret commemoratiu i la celebració d'una conferència sobre la història medieval borriolenca. Hem d'aprofitar aquesta data per començar a preparar un seguit d'activitats i publicacions culturals per tal que el nostre poble pugui assolir el lloc que li pertoca. Caldrà llançar igualment una mirada al passat per recordar tots els borriolencs i borriolenques que han habitat en les nostres terres i ens han conformat el poble tal i com el coneixem avui, els nostres avantpassats. Este any, a més, se celebraran a Borriol (fent-ho coincidir amb el 750é aniversari) les V Jornades Culturals de la Plana de l'Arc, un event cultural que en edicions passades s'ha celebrat a la Pobla Tornesa, Vilafamés, les Coves i la Vall d'Alba. Una oportunitat per oferir la millor imatge que tenim del nostre poble, així com per potenciar la seua activitat cultural i creativa; i també un espai on reunir-nos la gent del poble i aprendre a conèixer-lo. Són ja moltes les persones de Borriol que col·laboraran en la celebració de les V Jornades Culturals, a totes elles animem perquè seguiscuen endavant en la seua tasca, així com desitgem que en siguen moltes més les que s'incorporen. Esperem que col·laboren tots de la manera com els siga possible.

El director.

L'ARANYA: ENTRE EL PASSAT I EL FUTUR

Henri Bouché Peris

El diumenge vaig estar contemplant des de prop *l'Aranya*, eixe monument viari que, segons em diuen, és obra del nostre amic, l'escultor borriolenc Alvaro Falomir. Si haguérem parlat abans jo li hauria suggerit completar-lo amb el fil que *l'aranya* teix, puix que és un element important en la rica simbologia atorgada a este aràcnid, el qual constitueix ja un original referent a la nostra vila. És *l'aranya de Borriol*.

Deixant a banda el valor artístic -que, sense dubte, resulta palés-, *l'aranya*, des de l'antiguitat, ha sigut un animalet ambivalent en quant a la seua significació, a allò que vol representar. De vegades se li atorga el sentit de maleficiència, és cert, però amb determinades cultures és considerada com a subjecte creador i reintegrador d'ella mateix, com a manifestació solar, ja que la seua tela sembla reproduir el sol i és com una imatge del Ser suprem.

En algunes cultures africanes, *l'aranya* representa una funció d'intermediari entre la divinitat i els homes. És, també, com una creadora del món, el símbol de l'endevinament, per altra banda, i, sobretot, la relació que manté entre les criatures i el seu Creador.

No és, per tant, esta escultura tan sols un

element artístic: del seu simbolisme en podríem parlar una llarga estona, però no és el lloc per a fer-ho. El que sí vull recordar és que *l'aranya*, la nostra *aranya*, és, a hores d'ara, l'element d'unió entre el passat i el futur dins d'un present que se'ns escapa cada minut. Contemplant-la, com jo ho vaig fer el diumenge, u pot recordar, amb nostàlgia, el pas del temps, aquells temps -no massa allunyats de nosaltres- en els quals la carretera era molt diferent i el paisatge, també.

U recorda encara la pujada de l'Arenal, que per alguns camions -aquells que anaven amb "*gasógeno*"- resultava difícil salvar, sobretot per a aquell de la Vilanova que, mancat de carbó, aprofitava les corfes d'ametla per abaratir el cost del carburant. La pujada era lenta, tan lenta que alguns ciclistes el guanyaven.

I u recorda encara quan la carretera de Borriol a Castelló era de quitrà fins el pontet de la "*Casilla*", a la vora del Sanatori, i després, fins la capital, era empedrada. I com ho percebia el viatger muntat damunt el carro ...; *Traca-trac, traca-tatrac*... Al fons es veia ja la torre de la Trinitat i el mar tot blau. El temps del rellotge era diferent al d'avui: el trajecte amb carro podia durar quasi dos hores.

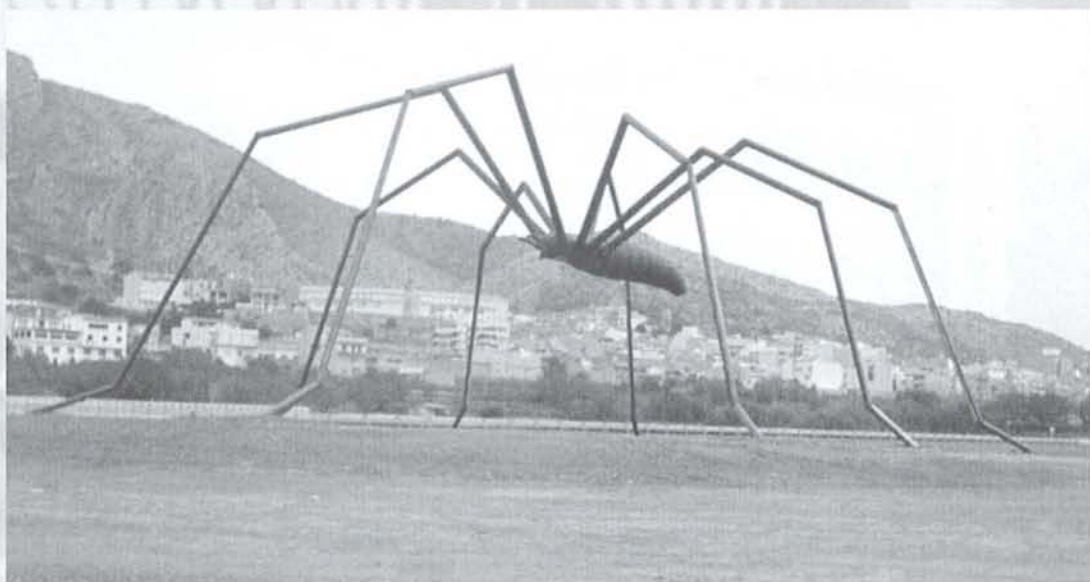
I açò fa menys de cinquanta anys! Com ha canviat el món i nosaltres amb ell. La

vida social era, així mateix, molt diferent. La gent dialogava més; els carrers, a l'estiu, com ara, estaven plens de veïns i tothom feia una part de la vida fora la casa. Es xarrava, es corria menys, però es vivia socialment amb més intensitat. Les aranyes no estaven a les carreteres, a la cruïlla de les carreteres: estaven a casa i les dones netejaven les teranyines que penjaven del sostre. Allò eren aranyes de veritat.

Pèro, també és veritat que el progrés té molt de bo. La carretera actual és una meravella, si no fos per les rotondes a las que, personalment, tinc mania. N'hi ha massa. El paisatge, és cert, ha canviat. Encara que queden altres coses que no ho

han fet. El poble també ha canviat, tal vegada massa anàrquicament en la urbanització. S'han fet moltes coses, però en queden per fer. Quan tindrem -com la majoria de pobles- una casa de la cultura? És esta una assignatura pendent. I quan vorem il.luminat el castell de nit?

Ja tenim una aranya. Ara esperem que comence a teixir amb fils d'argent eixes coses que són substancials per a la vida social, intel·lectual i material d'un poble. Sense oblidar-nos de l'esperit. La nostra aranya, l'*aranya de Borriol*, és ja tot un símbol i signe del progrés, més també déu d'èsser el punt de trobada, la cruïlla entre els camins d'abans i els del futur. El passat i el futur poden ser amics. I bons amics!

Què opina la gent sobre la nova carretera?

Per tal de conèixer l'opinió de la gent del poble sobre la nova carretera hem fet una sèrie de preguntes a uns quants borriolencs. Com podreu veure, hi ha opinions de tot tipus.

Leonor Portolés Falomir (77 anys)

1. Em pareix bé, perquè a l'època en què vivim necessitem coses com estes.
2. No està malament, a l'igual que si hagueren posat un colom de la pau, que també és *bonico*.
3. No m'agrada molt com l'han deixat. Però mira, ens han fet un passeig i si planten arbres quedarà més *bonico*.

Juan Balaguer Vilarrocha (22 anys)

1. No està malament, perquè feia molta falta.
2. És una canya i molt original, li dóna un caràcter especial al poble.
3. No m'acaba d'agradar, perquè s'ha perdut el tradicional camí Vell de tota la vida, pel que passaven els borriolencs de sempre.

Virginia Esteve Peña (20 anys)

1. Feia falta per a la tranquil·litat del poble, però per als comerços del poble s'ha notat molt.
2. M'agrada, però no li trobe sentit per al poble.
3. Malament, perquè l'han deixat com fora del poble, hauria d'haver passat per baix.

Antoni Canales i Chiva (52 anys)

1. Em pareix bé perquè lleva el trànsit per dins del poble. Hem guanyat en seguretat però hem perdut als bocacarrers, falten espills millors.
2. La corba de la rotonda està un poc tancada. L'aranya m'agrada molt i més sent d'Alvar Falomir, un artista nascut a Borriol.
3. L'ermita l'haguera preservada més de la carretera, està massa prop.

① Que et pareix la nova carretera i desviament?

② Que et sembla l'aranya?

③ T'agrada com ha quedat Sant Vicent?

Gemma Fabra Falomir (11 anys)

1. Ens han llevat el lloc per a jugar però em pareix bé.
2. És molt xula, perquè és terrorífica, té uns ulls...! Cada vegada que passe li'ls mire.
3. Guai, es pot anar molt bé.

Lola Ucher Tena (48 anys)

1. Molt bé, perquè ara hi ha més seguretat per a tots.
2. Em pareix que guanyarà el concurs, m'agrada molt.
3. Molt bé, amb un passeig per al poble que ens feia falta.

Jose Llorens Pallarés (57 anys)

1. Em pareix molt bé, el millor que s'ha fet a Borriol.
2. L'aranya és de categoria, i feta per un borriolenc encara més.
3. Com no he estat, no puc dir res, però la gent diu de tot.

Samuel Ferrer Andrés (18 anys)

1. Està bé perquè ha llevat el tràfic del poble.
2. No li trobe molt de sentit amb Borriol.
3. No m'agrada, estava millor abans, s'ha llevat la tradició de la romeria a peu pel camí Vell.

I els bajocs es quedaren sense aigua...

Amb motiu de complir-se 100 anys de la construcció de la Font, tingué a bé anar a parlar amb CARMEN PORTOLES (coneguda com Carmen la Catxutxa), la qual m'acollí en la seua casa i en la qual mantinguérem una parlada, en què m'informà sobre diversos esdeveniments ocorreguts en la font al llarg d'estos 100 anys.

La font sempre ha sigut considerada com un dels nostres monuments més emblemàtics i volguts, així com una de les millors coses que tenim. Ja fa 80 ó 90 anys quan uns senyors de Castelló intentaren emportar-se part de l'aigua de la font cap a Castelló. Per aquell temps, algú avisà a l'Ajuntament, es va fer un avís i el pregoner que no es veia molt, digué no conèixer qui li havia ordenat fer dit avís. Ací es deia a dones i xiquets que feren barricades en la carretera. Foren de considerable tamany i pareixia increïble que les hagueren pogut realitzar un grup de dones i xiquets.

Quan arribaren aquells senyors de Castelló foren rebuts a pedrada neta, fugint estos i ferint al conductor que els portava. Acte seguit, la gent fugí per el Rajolar amunt i a Pepet de Beatriu, regidor de l'ajuntament i responsable d'obres, li trencaren la porta. Un altre incident ocorregué quan l'aigua de la font

volien repartir-la per tot el poble per abastiment d'ella. Va ser en Maig de 1960, sublevant-se la població i oposant-se fins tal punt que pujà inclús el governador, així com l'exèrcit i la guardia civil, armats i el governador veient que tenia raó la població llevà dita ordre i no passà res. Però a causa d'aquells incidents es posaren denúncies a 5 persones de Borriol, que tingueren d'anar a Madrid a mediar per a què no es pagaren les denúncies, cosa que finalment es va aconseguir. Ja veuen tots com la població mai ha consentit que juguen amb l'aigua de la seua font i mai admetrà que ningú abuse d'ella. Gràcies a CARMEN PORTOLES per la seua col.laboració i per haver donat a conèixer a tots estos fets ocorreguts en el lloc tan volgut per tots com es la Font.

També es donà a conèixer l'existència d'un ribàs en l'era del Llomet, que el manà fer BAUTISTA ESTEVE (conegut per el tio Batitste *de les garrofes*) sent aleshores alcalde i que el va fer el tio Quiico *el sereni*, ribàs al parèixer molt ben fet i acabat, que es digne d'admirar per tot el que passa per el seu costat i contempla la pedra que encara commemora la seua construcció.

Vicente Alcañiz Puertas

COL.LEGI PÚBLIC L'HEREU - CURS 1998-99

Ací una foto de les xiques y dels xics que enguany ixen de l'escola de Borriol: Eugenio Lloréns, Yolanda Muñoz, Rosaura Forcada, Estela Climent, Isabel Linares, Lorena Castell, Victoria Falomir, Javier Esteve, Francisco Muñoz, Javier Zaragoza, Cristina Vila, Sandra Vicent, Ruth Vidal, Pedro Palazón, Raül Peris, J. Juan Sorolla, Rubén Alfajarín, Bruno Arandes, Victor Alafont, Lidia Salas, Sandra Ortiz, Carlos Ferrer, Evelin Pallares i David Salvador, amb En Vicent Beltrán.

LES OLIVES DE BORRIOL: RECORDS D'UN TEMPS

De Borriol i torpe? No pot ser!

-Dones, dones... ; olives de Borriol !

-No li fagen cas... que jo soc de Borriol i a eixa dona no l'he vista mai pel poble. Estes olivetes si que són de Borriol... miren-les, miren-les... totes redonetes i amb prou de pinyol, en la cara porten escrit que s'han conreat a l'Albrosser.

Estes, o altres molt paregudes, podrien ser les paraules creuades entre unes dones un dia, per cert, dilluns, a una hora del matí, cap a les nou, en un lloc de Castelló, per cert la plaça del Rei o la part central del passeig Ribalta, on tenia lloc un mercat... si... el mercat del dilluns de fa uns quants anys. Tants que sols la memòria dels menys joves arriba a recordar-ho.

Aleshores eren moltes les famílies del nostre poble que els dissabtes i diumenges es dedicaven a collir olives, però una a una - com cal- i no esmunyides com en altres llocs, per tal de portar-les amb les millor condicions i fresques al mercat del dilluns de Castelló.

Hui és ben escassa la presència de les nostres olives al tradicional mercat. Però no sempre va ser així... .. el meu avi recorde un temps en el qual tot el terme de Borriol estava ben treballat i amb importants conreus d'oliveres i garroferes -recorda també que es deia que a Borriol es collien més sacs de garrofes que a Vila-real de bajoques-. La vinya havia quasi desaparegut per la fil·loxera del segle passat, els ametllers eren ben escassos i les hortes que envolten la nostra vila: l'horta Amunt, l'horta Mitjana, l'horta Novella, l'horta del Bastero, l'horta de l'Alqueria, l'horta d'Avall, l'horta la Sénia i l'horta de l'Arenal, eren fonamentals per tal de donar subsistència a les famílies, ja que es produïen fins tres tipus de conreus en un mateix any.

El taronger començava a aparèixer com un futur incert. Abans, doncs, hi havia com a segon conreu en importància les oliveres i eixa gran quantitat d'oliveres feia que part de la producció anara als molins d'oli - a Borriol en van arribar a funcionar quinze molins, dotze molien per a la gent i tres particulars- però eixes eren les olives que sobraven de les collides, ja que si bé l'oli solia ser un poc fortet, les nostres olives eren apreciades com les millors, inclús més enllà de les nostres terres. Per això servien com a present del borriolenc a uns i altres de Castelló, Vila-real, Borriana, Almassora, València...o de qualsevol altre lloc del nostre territori, als mesos de setembre i octubre. Tots sabem que el borriolenc és generós... li donen poc, però... dona molt, sobretot a ----- (en aquesta pausa cadascun pot posar el que vulga i així no quedarem mal).

Aquells avantpassats estan representats pel tio Canya, el qual després de replegar les poques ametlles que tenia dedicava tot un cap de setmana a collir olives i el dilluns engantxava el carro i anava amb la seva dona (la tia Carmeleta) i els seus xiquets a Vila-real a repartir saquets d'olives entre els seus coneguts:

** Pasqual, Gràcia... eixiu... som Batistet i Carmen de Borriol que vos portem olives.*

-Bon dia... Pasqualet hi és, està a l'hort per tal d'arrancar unes corretjoles. Quines olives més bones. Gràcies, tio Batiste; moltes gràcies tia Carmen.

Pren Joanet esta pasteta... pren Carmencita este palo-santo... prengue tia Carmen este grapatet de bajoques i per a vosté, tio Batiste, esta estampeta de Sant Pasqual per a què vos guarde de tot mal quan aneu en el carro...

Allà cap a la caiguda del sol tornava el tio Canya i la seua família amb el carro buit i la bossa, com no, també buida. Sols el melancòlic i monòton cantar de les rodes del carro així com alguna "parauleta" que llançava el tio Canya al matxo alteraven el silenci del camí de tornada per la Cova del Colom.

... Batiste ... eixa llengüeta te perdrà...guaita que els xiquets ja s'han dormit.

...Carmeleta... avui és l'última vegada que vaig a donar olives.

A què no vos ho creeu?... , l'any següent va tornar, i l'altre, i l'altre i l'altre, i... L'última vegada va ser l'any que el tio Canya va cobrar la cessantia.

Apreciacions d'una infantesa, memòries d'un temps, records d'un passat. Jo no sé si millor o pitjor, però el que si sé, és que este proper setembre les nostres oliveres ens tornaran a convidar recollir les seves fruites, que trencadetes, dins de l'aigua i acompanyades de savoritja , faran que tots aquells que tinguen la sort de poder-se-les menjar, exclamen des del més profund: **QUE BONES SÓN LES OLIVES DE BORRIOL!**

Roberto Valls

**Dones, dones...
Olives de Borriol!**

OLIVERES

OLIVERES

Partida Rabosero, s/n. - Tels. 964 32 11 90 - Part. 964 32 16 29 - BORRIOL

EL RACO
DE LA
FONT

Pastisseria i Cafeteria

Plaça La Font, 29 A - Tel. 964 32 16 33 - 12190 BORRIOL

PEDRES BERNAD, S. L.

**ASERRADER DE
PEDRA CALISA
CANTERA PRÒPIA**

Camí del Palmar, s/n. - Tel. 964 32 10 69 - 12190 BORRIOL

BREUS

NOVA ROTONDA D'ACCÉS A BORRIOL

Les obres de l'autovia Borriol-la Pobla Tornesa i del desviament del vial del nostre casc urbà ens han deparat, entre altres coses, la rotonda d'entrada a la vila des de Castelló, a l'altura de la fàbrica de mobles Pitarch. Seran tres els vials que donaran eixida a la mateixa: dos que la creuaran a l'entrada i eixida de Borriol, respectivament, i el vial que es dirigeix cap al camí Fossar i el cementeri municipal, en direcció a la partida del Rabosero. Amb aquesta construcció seguim completant el llistat de canvis que han succeït a Borriol els darrers sis mesos.

LA GENERALITAT VALENCIANA SENYALITZA ELS ANTICS VIALS ROMANS

La Generalitat Valenciana, mitjançant la seua Conselleria de Cultura, ha començat a assenyalar amb pedres com les de la imatge, les antigues carreteres construïdes pels romans, i que a Borriol foren relativament importants, donat que la Via Augusta travessa el nostre terme de nord a sud. També ens van deixar restes com el miliari, l'explotació d'algunes mines de plata que ja havien encetat els fenicis, i altres obres de menor enllestiment.

Així és com podrem veure, a partir d'ara, senyalitzacions amb pedra i amb uns pals acreditatius, per tot arreu del camí Vell, des del mateix poble, passant per l'ermita de Sant Vicent i seguint per tota la vall de Borriol, en direcció a la Pobla Tornesa i els pobles del Pla de l'Arc. La intenció no és altra que fomentar la cultura històrica d'aquests recorreguts i incitar a la gent al respecte patrimonial dels nostres pobles i viles.

III CURS DE DOLÇAINA A BORRIOL

Al llarg dels mesos de gener, febrer i març de 1998 va tindre lloc el I curs d'Iniciació a la Dolçaina a Borriol, que corria a càrrec de l'Associació Cultural Tossal de l'Assut. Era la primera vegada que s'organitzava un cicle formatiu d'aquest tipus i la resposta del veïnat fou prou notable, donat que al voltant d'una dotzena de persones començaren a endinsar-se en el món musical valencià més tradicional i propi de les nostres arrels. El curs va tindre de professora a Sònia Sanz i Alegre (en la imatge), de la Colla de Dolçainers el Soroll, de Castelló. A l'any 2000 es té previst realitzar el III curs de Dolçaina a Borriol. Informa't.

Sònia Sanz (dolçaina) i Laura Sanz (tabalet) van demostrar les seues dots musicals als aprenents borriolencs

Els grups de Borriol

A cí ,al nostre poble de Borriol, es té molta relació amb la música: la banda, la coral, la rondalla,..., però també cal destacar eixos petits conjunts de xics i xiques joves que toquen i canten per afició a la música. Nosaltres ens hem interessat per aquests grups. Qui són? Doncs sencillament xics amb ganes de festa o amb molta afició. El sonen els noms de : Els Bebal's, El Grup 69 i Agraviats/des?. L'últim grup està ara en acció, es a dir, en aquest moment gaudeixen tant ells com l'altra gent de la seva música. Els altres dos grups ja han passat la seva etapa, han deixat arrere eixes festetes i ambients, però no per això els hem d'oblidar, i per si alguna gent no ha gaudit de l'oportunitat de conèixer-los, en aquest article podran assabentar-se del que feien i com ho feien.

Bebal's

Els Bebal's. A quina altra paraula s'assembla? A Beatles potser, però no pensem que els nostres protagonistes van posar aquest nom per la semblança, sinò per ells mateixos, ja que BEBAL'S correspon a la primera lletra de cadascun dels cognoms dels membres inicials: Vicente Balaguer, Javier Esteller, Miquel Bellés, Manuel Arandes i Agustín Linares.

Els Bebal's es van formar com a fruit de l'amistat d'uns quants amics i la seva afició per la música i a més a més gràcies a l'empenta i ajuda de Pepito Miralles ("el Mirallet") que va ser l'home que els animà a l'hora de formar el grup i portar-lo endavant. Fou l'any 1968 quan naixqué aquest grup, i malgrat que els

seus components eren joves, molt joves , açò no va ser un obstacle per poder anar cap endavant amb la seva música. Aquesta no gaudia de cançons pròpies, sinò que estava formada per versions de grups de l'època com són: La playa estava desierta , Help, Cuentame, Amb les guitarres classiques , en un primer moment i més tard juntament amb la melòdica reproduïren els sons de les versions escollides. Al principi eren 5 xics els que formaven el grup, tots ells tocaven la guitarra, Manuel Arandes era l'encarregat de portar la melodia de la cançó i els altres feien l'acompanyament. A més a més Vicente Balaguer ere també el vocaliste . Mes tard dos dels components del grup, primer Javier Esteller i després Vicente Balaguer, s'ho deixaren i fou aleshores quan entra Maribel Balaguer com a vocalista .

Amb els seus dotze i catorze anys assajaven de valent quasi tots els dies. Es reunien a diverses cases: la de Miquel Bellés ,

*Actuació a Cabanes:
Agustín,
Miquel,
Maribel i Manolo.*

Pepito Miralles i Agustín Linares., però clar és , sempre després de fer les seves feines de xiquets, entre les quals la més important era jugar.

Tots ells vestits amb pantalons de color blau fosc i camisa blanca, a excepció de Maribel qui anava vestida dels mateixos colors, però amb falda i jersei de coll alt, els cridaren com a convidats a a diversos pobles: Vilafranca, Cabanes , La Pobla i Borriol, on deixaren sonar tant les seves veus com les de les seves guitarres, per oferir al públic el millor d'ells mateixos. Sempre foren acollits amb amabilitat i simpatia, ja que la seva edat impactava i sorprenia al públic. La relació entre els membres del grup, els pares i Pepito es feu forta. Els Bebal's reberen en tot moment la confiança i suport dels pares i Pepito . Ells eren els seguidors fidels dels Bebal's. Tots junts anaven als concerts, en cotxe, en furgoneta i fins i tot en microbus. Però la seva amistat no es limitava tant sols als dies de concerts, sinò que també organitzaven excursions per passar-ho molt bé tots junts.

Foren cinc anys plens de música, diversió i alegria

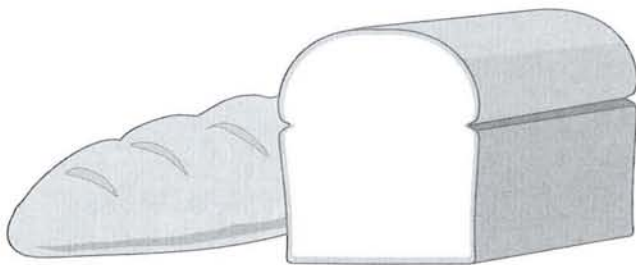
Grup 69

Aquest grup naixqué l'any 1969. Els seus components hagueren de posar-li un nom i després de pensar-ho i repensar-ho donaren amb ell. Decidiren que el nom duria les dues últimes xifres de l'any que es van formar i així deixarien plasmat en ell el seu punt de partida i el seu principi.

Començaren d'una manera veritablement curiosa i divertida. Els nostres "galans" es dedicaven a rondar els carrers del poble de Borriol, quan era de nit per cantar cançons a algunes xiques. Sortien de casa amb les guitarres i les partitures per passar una bona vetlada, així doncs van trobar a un home a qui li agradava molt sentir-los, sobretot quan cantaven valencianes. Fou aquest qui els deixà un local per a que pogueren assajar. En un principi començaren a reunir-se en aquest lloc, més tard ho feren a casa de Jose Vilarrocha, encara que aço no canvià ni els esforços ni les ganes d'assajar que des del

HORNO Y PANADERIA

J. Silverio Babiloni

**ESPECIALIDAD
EN COCAS
Y ROLLOS**

C/. Virgilio Oñate Gil, 20 - Tel. 964 32 11 07 - BORRIOL

Actuació a Borriol: Agustín, Miquel, Manolo i Vicent

Actuació a Borriol: Agustín, Miquel, Manolo i Vicent

Actuació a Vilafranca: Agustín, Miquel, Maribel i Manolo

primer moment fins l'últim perduraren. Les dos o tres nits que podien reunir-se a la setmana les aprofitaven al màxim, però això no impedia els paronets i converses que també es duïen a terme.

Els nostre protagonistes tenien entre 15 i 19 anys quan van decidir fer el grup. El factor de més importància i pes fou la seva amistat, la qual es convertí en el motor per poder anar cap endavant.

Enrique Vilarocha, Pepe Bernat, Jose Vilarrocha, Rosendo Vidal, Julio, Gabriel Bernat, Jose Manuel Castellet i Jose Manuel Barberà foren els vuit components del grup, encara que després algun d'ells, com Jose Manuel Castellet, s'ho deixaren aviat. Cadascú tenia la seva especialitat musical, el seu instrument propi: les guitarres elèctriques, el baix, la bateria i el clarinet eren els instruments utilitzats pels nostres protagonistes per crear el que ells volien: música.

El repertori del grup 69 estava format per cançons de l'època i també algunes cançons pròpies amb molta marxa. Jose Manuel Barberà era principalment el compositor del grup encara que juntament amb els altres les arreglaven i acabaven. *Incomprensión*, *Juventud*, *Llevan*, *Ja es l'hora d'acabar*, *La mar se'ns trague*,... Els sonen

aquests noms de cançons? Supose que els deu vindre a la memòria un lleuger record, però sens dubte m'he deixat per nombrar la més important, la més coneguda: Ay Remedios! Aquesta fou la cançó que més exit tingué i amb ella perdurà nostres protagonistes era fer festa, molta festa, per a que tant el públic com ells passaren una nit mogudeta i divertida. Les seves actuacions foren prou nombroses, ací al poble i fora d'ell. La Pobla, Cabanes, Vilanova i Benlloc, foren els pobles on actuaren. Allà on anaren mai no estigueren sols, perque els seus seguidors, els seus amics, malgrat les distàncies, acudiren a tots els concerts per donar-los suport i ànim. A més a més impactaven en tots els llocs on actuaven, potser per la seva vestimenta que era d'allò més cridanera: pantalons blau fosc i camisa color blau, roig, verd,... però potser fora per la manera amb la

qual contactaven amb el públic, mostra d'açò és el Premi a la Simpatia que van rebre a Cabanes . A Borriol, no cal dir-ho, estigueren d'allò més sol·licitats. Al Bar Oriente, al Show de Constancio, a la Plaça l'Hereu i a els Arbrets, el Grup 69 deixà gravats en els joves de l'època moments de festa i nits inoblidables.

Regina Moles Valls

BAR PAUET

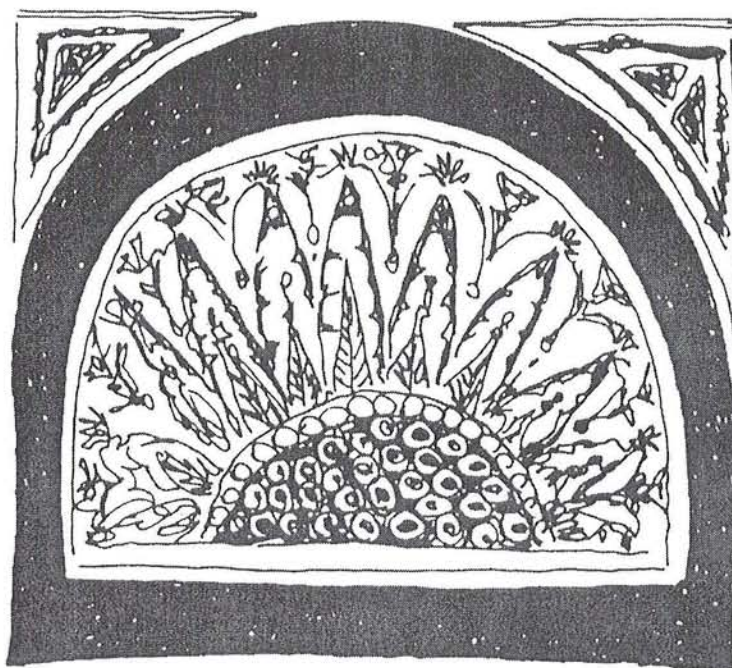
ESPECIALITAT EN
ESMORÇARS
I TAPES VARIADES

Av. Saragossa, 77 - Telèfon 964 32 11 41
BORRIOL

KIOSC PEPITO

PREMSA
REVISTES
GELATS

Plaça La Font - BORRIOL

D'OLIVA

TERRACOTES - TAULELLETS - MARBRE ANTICAT

MAGATZEM I EXPOSICIÓ:

CTRA. CASTELLÓ-MORELLA, KM. 8'200

TELS. 964 22 01 05 - 964 32 17 60

FAX 964 22 21 59 - **12190 BORRIOL**

ELS TERMES GARROFA I GARROFERA I ELS SEUS DERIVATS

Per establir els conceptes garrofa i garrofera, que en altres llocs del nostre entorn es diuen d'una altra manera com garrova i garrover a les Illes Balears i garrofer a Catalunya, hem consultat tres obres bàsiques i a la vegada clàssiques: El diccionari etimològic de Coromines, els treballs de recopilació de mossèn Alcover i el diccionari d'Aguiló. Començant per aquest últim, el Diccionari Aguiló, va estar publicat l'any 1921 per l'Institut d'Estudis Catalans, aquesta obra fa un repàs de les diverses accepcions de la paraula garrofa, així com de les fonts antigues on apareix aquesta paraula (J.Esteve, Francesch Alegre); la paraula garrofer que a les Illes Balears es diu garrover; a Catalunya es diu garrofe o garrofer i a València es diu garrofera vera; també en aquest diccionari tenim una relació de vocables relacionats amb els anteriors com: garrofera que es el lloc on es guarden les garrofes pels animals (a la qual nosaltres a Borriol diem botiga, també cal indicar que nomenen la garrofera a la cooperativa); garroferal; garrofi que és el pinyol de la garrofa; garrofins que és el nom d'un ball popular i garrofina, que a Uldecona, és la mostra de la garrofa xicoteta que ix després de la flor.

Una altra obra consultada ha estat el

Diccionari Català-Valencià-Balear d'Antoni Mª Alcover que consta de 10 volums i dedica una fulla del seu diccionari per definir la paraula Garrofer (en baleàric Garrover) és un arbre de la família de les cesalpinies que es fa de 5 a 10 m. d'alçada, té les fulles verdes brillants (...), i el seu llegum es la garrofa carnosocoriaci, de 10 a 25 cm. de llarg per 2 o 3 cm d'ample. Seguint la informació facilitada per aquest autor ens continua dient: Del garrofer hi ha nombroses varietats, que els agricultors distingeixen amb diferents adjectivacions, de les quals indicarem algunes. Garrofer ver: garrofer mascle (Tortosa) i garrover femella (Mallorca). Garrofer bord. Garrofer negral. Garrover roquer. Garrover tendral (Manacor). Garrover bugader (Mallorca). Garrover mollar (Mallorca) ... etc. També per Antoni Alcover la garrofera és l'arbre que fa garrofes i també té el significat de lloc tancat on es guarden les garrofes.

« En les alqueries mallorquines la garrovera és un buc de quatre parets cobertes de volta i terrat, damunt el qual hi ha un forat per on s'amollen les garrofes dins la garrovera»

Altres derivats segons Alcover són: garroferal (camp plantat de garroferes), garroferar i garrofereda (que són sinònims

de garroferal), garrofi i garrofina.

El Diccionari Etimològic de Coromines està compost per 9 volums i va estar publicat per la Caixa de Pensions entre els anys 1983-1991. Aquest treball és fonamental ja que recull les diverses paraules en les fonts clàssiques. Tant garrofa com garrofer apareixen diverses vegades a les obres de Raimon Llull i al segle XV en l'obra de Joan Esteve. També la paraula garroferal ja apareix a les Ordinacions de la vila de Castelló, editat per Lluís Revest.

El nom de l'arbre és més aviat garrofer que garrofera en la llengua comuna (cf. el cas d'oliver/olivera: aquest també el de les terres castellonenques). Garrofer és en general la denominació del Principat, de les Illes i del Migjorn valencià; garrofera és propi dels valls centrals i de la Plana de Castelló.

Altres derivats de la paraula garrofer,

que descriu Coromines, són: garroferal, garrofi, garrofal, garrofina.

Tots aquests diccionaris a banda de definir les paraules també recullen refranys i frases populars, així Mossèn Alcover en el seu diccionari arreplega els refranys següents:

«Si vols mal a ta muller, dus-li llenya d'arbrocer; i si vols mal del tot, dus-li de garrofer bord»: vol indicar que aquest tipus de llenya crema molt malament.

«Quan l'amo dorm, lo garrofer vela»: significa que la garrofera o garrofer no cal treballar-lo molt.

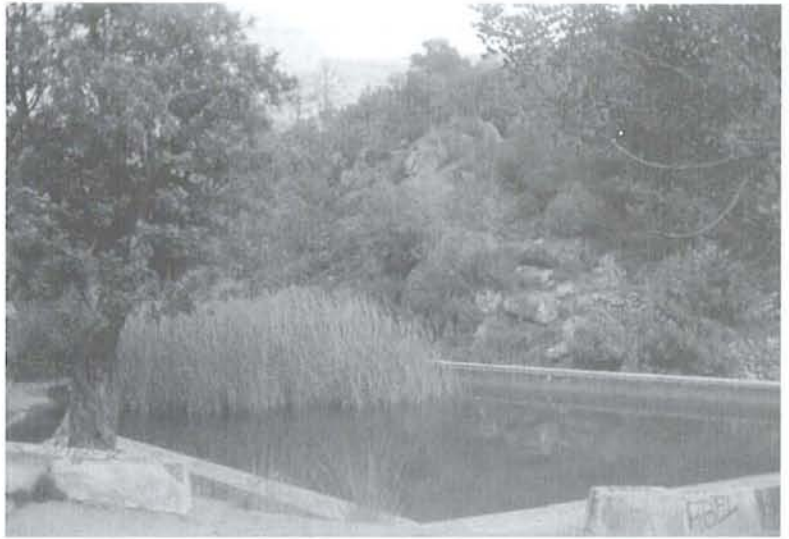
«Estar més perdut que un garrofi a la mar».

«Més val una bona llengua que un garroferal».

La frase que recull el diccionari d'Aguiló:

«Guanyar-se les garrofes» que vol dir: guanyar-se la vida.

Bassa de les Ermites

*Garroferes a la
partida de
Cominells*

Bibliografia:

AGUILÓ i FUSTER, Marià.- *Diccionari Aguiló: Materials lexicogràfics aplegats*.- Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1921

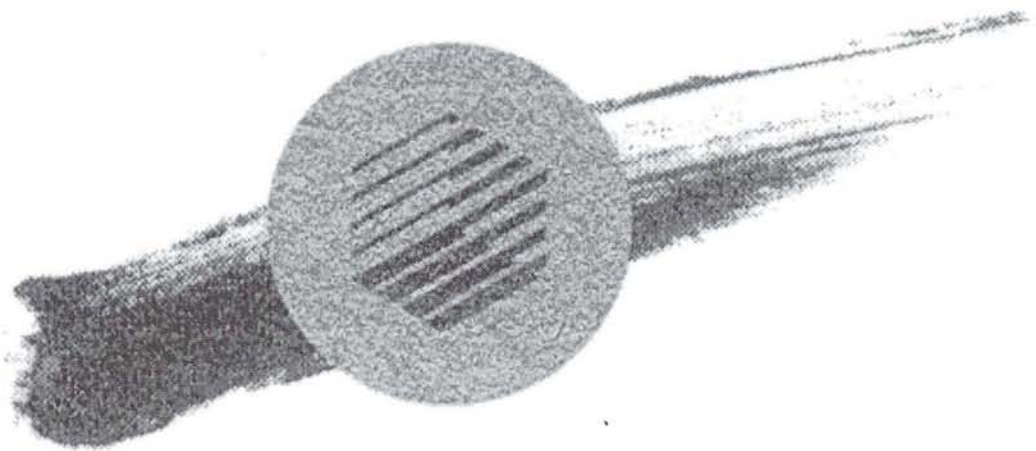
ALCOVER, Antoni M^a, Francesc de B. MOLL.- *Diccionari català-valencià-balear*.- Palma de Mallorca, 1981

COROMINES, Joan.- *Diccionari Etimològic i complementari de la llengua catalana*.- Barcelona: Curial, Caixa de Pensions, 1983-1991

COROMINES, Joan.- *Onomasticon Cataloniae: els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*.- Barcelona: Curial: Caixa de Pensions, 1995

REVEST CORZO, Luis (ed.). - *Libre de Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana*.- Castellón de la Plana: Caja General de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón, 1957, pàg. 69

Vicent Falomir
Borriol, juliol de 1999

Porcelanatto Cerfogres

Ctra. Zaragoza, Km. 6,1
Tel. 964 657 606
Fax 964 321 655
12190 BORRIOL (Castellón)
<http://www.porcelanatto.com>
E-mail: poreclanatto@porcelanatto.com

LES CARTES POBLES A BORRIOL (I)

La Primera Carta Pobra (12-febrer-1250)

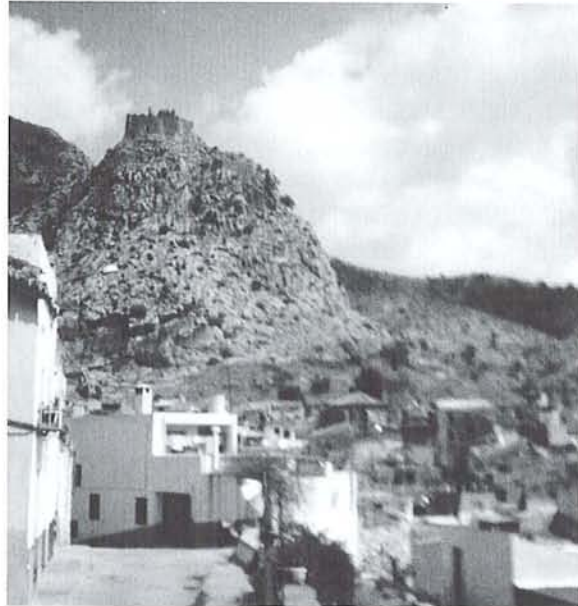
Aquest any es celebrarà el 750^é aniversari de la concessió a Borriol per part de Jaume I, de la seva primera carta pobla. Aquesta, era una mena de document fundacional que regulava l'articulació de la nova vila que es creava, així com les relacions entre aquesta i el rei.

Aprofitant la crisi política que patien els almohades, el rei Jaume I va iniciar la conquesta de les terres mores del País Valencià. El 1233 conqueria Borriana, de tal forma que les poblacions de més al nord quedaven aïllades, raó per la qual la majoria es lliuraren als cristians per pacte. Fou el cas de Borriol, pres pels cristians el Nadal d'eixe mateix any. Com que la població autòctona es va lliurar per pacte, aquesta permanegué vivint a Borriol, coexistent amb una reduïda guarnició de cristians.

Però el 1247, els mudèjars, dirigits per Al-Azraq, cansats de què els cristians no acompliren allò pactat i de les dures condicions a les que els sotmetien es van rebelar. La revolta fou sufocada i un decret reial de 1248 ordenava l'expulsió de tots els moros del regne, mesura que no es feu totalment efectiva, però que suposà l'eixida d'al voltant de 100.000 musulmans, en un èxode tràgic que arrastrà famílies senceres i que comportà notables buids demogràfics a les terres valencianes. Calia, doncs, repoblar eixes zones, i per fer-ho es recorregué, entre d'altres fòrmules, a la concessió de cartes pobles.

La repoblació estigué controlada en tot moment per Jaume I, qui amb això pretenia assegurar-se el control de les principals ciutats i castells, que permeteren vertebrar el territori i proporcionar-li importants rendes. Els nous repobladors, transformaren profundament l'espai que ocuparen: en repartir-se entre ells les terres es produí una total reestructuració de les zones de conreu, del paisatge agrari, etc.; a més, s'abandonà el sistema de poblament musulmà (alqueries de 10 a 20 cases) pel de nuclis més grans.

En Borriol, el sistema de repoblació fou otorgar-li una carta pobla, el 12 de febrer de 1250, concedida pel rei a un grup de persones (Bernard de Maderes, Bernard Agulló, Arnau Barberà, Guillem Escuder, Bernard de

Quadres i Berenguer Beltran, Ferraro de Brusca, Raimund i Berenguer d'Agulló), procedents de Morella (els tres darrers possiblement del Forcall) qui s'havien d'encarregar després de repartir-les en altres individus mitjançant el sistema de divisió de la terra en lots de terra menuts (d'una a tres jovades; una jovada és igual a 36 fanecades).

La carta pobla regulava les relacions entre el rei i els primers borriolencs, que seguirien el fur concedit a la ciutat de València anys abans. Els primers pobladors, quedaven lliures de pagar tot tipus de cens en metàl·lic o en fruit per l'usufructe de les terres concedides (ja que la donació era franca), però havien d'acceptar "hosts i cavalcades", és a dir, anar a la guerra seguint al senyor si aquest ho requeria sense cobrar cap soldada; i el rei mantenia les jurisdiccions civil i criminal. A més, es fixava que havien d'estar un mínim de deu anys al lloc donat, amb la qual cosa el rei s'assegurava que no s'arrepentiren del que havien fet i tornaren cap al nord. En la majoria dels casos aquest termini era de cinc anys; les raons per les quals a Borriol era de deu podrien deure's a l'especial enclavament geoestratègic del nostre poble, que es situava en una de les línies de comunicació interiors més importants. Açò potser explicaria el motiu pel qual pocs anys després, el rei concedira el senyoriu de Borriol a un dels seus principals lloctinents i homes de confiança: Ximèn Pèrez d'Arenós.

Xavier Andreu i Miralles

EL CASC ANTIC DE BORRIOL

L'altre dia anava jo passejant per la part vella del poble (cosa rara) i me'n vaig adonar d'allò que representava per a mi aquesta zona del poble: és el poble de l'edat mitjana amb les cases i les condicions sanitàries molt més millorades, però el mateix poble, amb els carrers igual de tortuosos i, fins i tot, tenim una porta de la muralla anomenada la porta de València, que es troba a la costereta de les Parres. També tenim

els murs del palau senyorial, l'església de Sant Bartomeu, l'Ajuntament reconvertit en un projecte de museu perquè mai està acabat, i més coses que té el poble al casc antic i nosaltres no coneixem.

Però per als borriolenques i les borriolenques què significa el casc antic? Una part del poble on només pugem a missa, a processons, o a la foguera de Sant Antoni. És normal perquè no n'hi ha cap servei públic però això no significa que puguen tirar deixalles (bassura) a una casa abandonada, estiga poc il·luminat, ple de gats solts, l'asfalt del carrer tot brut (que esvares a les costeres). Açò és el poble què volem? Perquè tan sols pugem de festa en festa i no tenim per què preocupar-nos? No estaria millor acondicionar-ho i que puguérem visitar-ho tots, inclús els turistes?

Natxo Valls i Falomir

Carnisseria LA FONT

CAUSA

MÀXIMA QUALITAT
EN CARNS DEL
MAESTRAT, EMBUTITS
CASOLANS, CECINA,
PERNILS DE TEROL,
PERNILS DE PORC IBERIC

JULIO

PLAÇA LA FONT, 12 - TEL. 964 32 12 03 - BORRIOL

TÉ SENTIT AVUI PARLAR D'UN DRET CIVIL VALENCIÀ?

Té sentit avui parlar d'un dret civil valencià? Per respondre esta pregunta cal tindre en compte un precepte de la Constitució Espanyola de 1978, en l'apartat número 8, paràgraf primer de l'article 149, segons el qual, l'Estat té la competència exclusiva sobre la legislació civil, sense afectar això a la conservació, modificació i desenvolupament per part de les Comunitats Autònomes dels drets civils, allà on existeixen. Per tant, este article deu d'analitzar-se en relació amb els distints Estatuts d'Autonomia (i en cas de conflicte cal estar a allò que declare el Tribunal Constitucional), perquè dins de l'Estat Espanyol ens encontrem amb dos tipus de Comunitats Autònomes, en relació a la legislació civil. Així, per una part, trobem unes autonomies que tenen un dret civil compilat o foral, com Catalunya, el País Basc, Navarra, les Illes Balears, Aragó i Galícia; i per un altre costat tenim les Comunitats Autònomes sense un dret civil compilat o amb un dret consuetudinari, és a dir, un dret que s'ha format a partir de l'evolució de les costums, incloent en este cas al territori valencià i a Astúries, entre altres.

Per tant, quan l'article 149.1.8 de la Constitució parla de "Drets civils forals o

especials allí on existeixen", es fa referència a la possibilitat de legislar en matèria civil per part de les Comunitats Autònomes. Però l'expressió Drets civils forals o especials a què es refereix aquell article, a quins drets o a quines normes jurídiques fa referència?. Bé, aquella expressió, cal entendre-la referida no sols a aquells drets compilats existents abans del naixement de les Autonomies, sinó també a les normes civils preexistents a la Constitució d'àmbit regional o local, i de formació consuetudinària, com és el cas de la Comunitat Valenciana.

Per tot açò exposat, cal concloure dient que no es pot parlar de dret civil valencià si es fa referència a un dret civil propi, codificat o foral, ja que la nostra Comunitat no el té. En canvi, es pot parlar d'un dret civil valencià si es fa referència a unes institucions històriques que han sobreviscut fins avui en forma de costums, com és el cas dels arrendaments històrics valencians, en virtut dels quals, el propietari de la terra del cultiu cedeix esta per a la seua incorporació a l'explotació agrària del cultivador per a temps indefinit, qui satisfarà a aquell en contraprestació la merced corresponent.

JOSE VALLS ARAGON

CARNICERIA - CHARCUTERIA
ESCRIG
JOSE VICENTE ESCRIG LINARES

EMBUTIDOS CASEROS - ELABORACION PROPIA

COLON, 2 - TEL. 964 32 14 48 - 12190 BORRIOL

El teu ambient

Carajillo

PUB - BORRIOL

**Amb la Cultura del
nostre poble**

Entrevista a Benjamín Pitarch

Per Araceli Vicent i Balaguer

En quantes coses a treballat en la seua vida?

Per a mi la paraula treball com a significativa d'esforç i satisfacció no existix. Per a mi és una dedicació de resoldre els problemes, que durant els meus 78 anys han sigut prou.

La meua professió detallada d'alimentació i altres productes, per que ací els meus pares, ja en els seus temps, tenien una xicoteta superfície d'alimentació: farines, piensos, pisa, cristall, ferreteria, cristal·leria....Amb esta tenda vaig estar fins 1984 i a l'agost d'este mateix any vaig baixar a Castelló per agarrar una tenda d'ultramarins dita "La Estrella". Esta estava situada al carrer Major. A més a més, a Castelló vaig ser vocal i president del gremi provincial d'ultramarins, president de la unió d'empraris del sindicat d'alimentació, president de la Junta de conciliació laboral, vocal de la Junta provincial d'autònoms de consum i

Benjamín Pitarch

col·laborador nacional en la creació dels mateixos en 1971. President i creador de la cooperativa "Sant Miquel" d'alimentació, a més a més vocal de la UDA en Madrid i del "Llevant". A Borriol fa 28 anys vaig col·laborar en la instal·lació de la xarxa de llum que passa per la partida La Vall. En 1990 vaig gestionar la condició econòmica amb la conseqüència d'obres públiques en l'ampliació de la carretera en el seu pas per este terme.

Per la part religiosa, he col·laborat també en moltes coses. Vaig ser el creador de la A.C."Els Lluïsos del Rosari" i de moltes més associacions. La meua vida ha estat molt mogudeta, però com ja he dit anteriorment, per a mi tot açò no és treball, per a mi "és ajudar el millor

que puga a tota la gent que em necessita".

Què és allò de que se sent més orgullós?

D'haver contribuït en l'atenció a la família i d'haver solucionat alguns assumptes socials a molta gent, complint amb el manament de Déu: amor al proïsme.

Què creu que li falta a Borriol en l'actualitat?

Millorar alguns serveis que té i a més a més un bon local per a l'estància de lae persones majors.

Conte'ns alguna cosa sobre la restauració del Peiró al camí vell.

A la guerra el van destruir i el que hi ha en l'actualitat es va inaugurar l'any 1987 a la tornada de la romeria. Si ens fixem bé, podem vore que el peu d'esta té una pedra més antiga, esta es va aprofitar de l'antiga creu. Part de la gent de Borriol i algunes entitats van col·laborar en la restauració de la creu, cosa que jo sempre ha estat,estic i estaré molt agraït per la seua ajuda.

Pensa que la carretera i el

“Per a mi la paraula treball com a significativa d'esforç i satisfacció no existeix”

“A més a més un bon local per a l'estància de les persones majors”

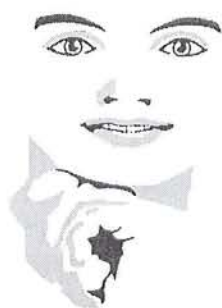

desviament afavorix o perjudiquen a Borriol?

Jo, pense que afavorix al nostre poble, perquè abans hi havia molt de transit i era molt perillós, però al mateix temps la carretera també perjudica per el traçat que s'ha fet, ja que el poble haguera pogut créixer fins al riu i ara no pot. Si tècnicament s'haguera fet passar la carretera per l'altra banda del riu haguera sigut millor.

Un desig per a tothom.

Que hi haja treball per a tots i en particular per el jovent que té tota la vida per davant, a més a més que hi haja molta pau al món i seguretat.

SALÓ D'ESTÈTICA
MARI LUZ

C/. Colón, 42 - Telèfon 964 32 11 58 - 12190 BORRIOL

Units pel passat - Units pel futur - Units per esta terra - Units pel somnis - Units pel treball - Units per les festes
Units pel paisatge - Units per l'esforç - Units pel calor - Units per Bancaixa - Units pel futur - Units per Bancaixa

BANCAIXA

Caixa d'Estalvis de València, Castelló i Alacant

RESUMEN DE NUESTRAS VIDAS O EL PORQUÉ DE MUCHAS COSAS

- ¿Por qué nacemos?
- ¿Por qué no somos más humanos?
- ¿Por qué tanto odio?
- ¿Por que no le tendemos una mano a quien lo necesita?
- ¿Por qué tanta maldad?
- ¿Por qué no nos respetamos unos a otros?
- ¿Por qué esas guerras frías y tan sangrientas?
- ¿Por qué tanta hipocresía?
- ¿Por qué hay tantas cosas sin respuesta a la vida que tengamos que responder con nuestro ejemplo?
- ¿Por qué tanta envidia?
- ¿Por qué ese afán de dinero para dominar a los demás?
- ¿Por qué no somos más comprensivos y así dejamos aparte el gusanillo de la conciencia?

Y a pesar de todos esos *Por qué*, la vida vale la pena vivirla y es buena según se mire. Nacemos en una familia más o menos distinguida, nuestros padres nos dan una educación lo más digna que pueden, tarea que luego prosiguen nuestros maestros. Qué tiempos los de la escuela y qué vida tan hermosa, y qué añoranza de aquellos deberes, problemas, dibujos, y sobre todo aquellos bordados y labores que tanto significaban en nuestras vidas, aunque no nos dábamos cuenta. Y qué bien lo pasábamos jugando al patio con nuestras compañeras, cogiendo flores al jardín, y

cuánto sacrificio por parte de los maestros para inclinarnos por buen camino y ser personas el día de mañana.

Es a partir de ahí cuando comienza nuestro porvenir, cuando vamos a enfrentarnos con la vida, cosa bien difícil: a unos les va bien, a otros no tan bien, pero hay que luchar para mejorarla si es posible. Así nos comprometemos al nacer, puesto que la vida no nos pertenece.

Pero la vida sigue y a veces nos da unos zarpazos que nos golpean en nuestra propia carne, son momentos malos y muy difíciles que no se olvidan tan fácilmente, pero hay que sobreponerse y seguir luchando. También pensamos que nuestra juventud era más sana que la de hoy, pero eso hay que meditarlo, puesto que ellos tienen más estudios que nosotros. Saben mejor lo que quieren, pero tienen un porvenir incierto y muy diferente al nuestro, por eso hay que comprenderles y respetarlos, para que ellos, a su vez, nos respeten a nosotros.

Y la vida nos empuja a seguir, y así vamos llegando a la hora de la Jubilación. Qué triste pensar que vamos dejando atrás lo mejor de nuestra vida: la Juventud. Pero, ¿he dicho triste?, eso también hay que meditarlo, puesto que sea a partir de aquí cuando comienza una de las mejores etapas de nuestra vida. Empezamos a despreocuparnos de muchas cosas y emprender una nueva vida más sosegada y un merecido descanso, y para eso está el

MASTER
CADENA

BAZAR LATORRE, C. B.

Plaza de la Torre, 45 B - Teléfono 964 32 11 72 - BORRIOL

Hogar del Pensionista. Allí lo pasamos muy bien: unos juegan a las cartas, unos pasamos el rato y hablamos con una alegría como si tuviéramos veinte años, y nos reímos con una risa sana y limpia. Allí nadie se burla de nadie, somos como una familia, al que baila bien lo admiramos con orgullo, y el que no baila tan bien pues, se divierte un poco, y así llega el día de Nochevieja, en que todos nos saludamos con un beso fraternal, sin malicia, deseándonos un feliz y próspero año nuevo -cosa un poco incierta- pero mientras lo deseamos. También tenemos las excursiones que nos ayudan a sobrevivir y olvidar algún que otro problema que puede haber en las casas. Nos quejamos que las charlas son pesadas y aburridas, pero es la

faena de ellos, ya que con poco dinero nos pasean por parte de nuestra geografía y conocemos un poco nuestra región valenciana, que merece la pena. Llegamos a casa un poco cansados pero felices de haber pasado un día alegre. Una lástima que no vengan más amigas y amigos, ya que aquí lo pasarían muy bien. Des de aquí les invito a que vengan, puesto que no se arrepentirán, sin sentirse extraños entre nosotros. Lo váis a pasar muy bien, y al mismo tiempo agrandáis vuestro círculo de amistades, porque la vida, a pesar de las vicisitudes, hay que vivirla con ilusión y tratar de distraernos, y pasarla lo mejor posible, porque con todo y con eso, la vida sigue siendo bella, a pesar de todos esos *Por qué.*

Josefina Vilarrocha

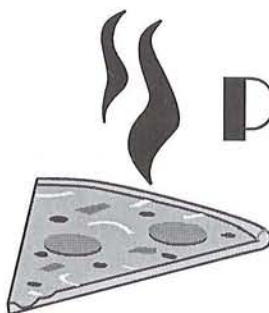
ART en MÀRC

VIDRES I MÀRCS

SANCHIS GUARNER, 1 - TELEFON 964 32 18 16 - 12190 BORRIOL

AUTOMECANICA BORRIOL, S. L.

AVDA. ZARAGOZA, 59 - TELEF. 964 32 14 25 - 12190 BORRIOL

PIZZERIA BON PROFIT

LES MILLORS PIZZES

AV. SARAGOSSA - BORRIOL

Quinta del 42

La primera després de la guerra

El monument de la Font de Borriol va fer l'any passat el primer centenari de la seua construcció i, amb eixe motiu, fer una xicoteta història d'esta monumental font que té l'arrelada costum que els quintos l'enramen el segon dissabte de febrer. Faig vore, segons les dades aportades per la generació de l'any 1885, que es va enramar per primera volta l'any 1906, que va seguir sense cap interrupció, fins l'any 1936, quan va començar la guerra civil. Amb açò, esta costum es va tornar a remoure l'any 1942, que va ser este reemplaçament el que va fer possible que la tradició continuara fins l'any 1999, que és quan se celebrà el primer centenari de la seua construcció.

Junt amb este referent, expose una fotografia dels quintos de l'any 1942.

De peu a l'esquerra: Melchor Aragón, Enrique Arandes Bernad, Joaquin Vicent Safont, Enrique Barberá Falomir, Vicente Balaguer Falomir, Juan Castelló Galmes, Vicente Salvador Santamaria, Salvador Castellano Rubio, José Vilarrocha Llansola, , José Ferrer Montañés, Ramon Falomir Bou, Ramon Llorens, Bernad, José Meliá Montañés, Vicente Pascual Llorens, Fernando Balaguer Gascón, , José María Ramos Fullea, Samuel Aragón Artola.

A més dels quintos de la fotografia també van ser quintos: Enrique Amposta (el català), José Serrano Espriu, Enrique Vilarrocha Pallarés, José Mateu Aragón, Benjamin Pitarch Bellmunt, Francisco Sánchez Vidal, Jaime Ariño Agost, Jaime Sos Pallarés, Jose Falomir Llorens, Enrique García Pérez.

Fernando Balaguer Gascón

INICIO DEL FUTBOL EN BORRIOL

Corría el año 1934 y unos amigos en la edad de 15 a 18 años, trabajaban en Castelló, bajando y subiendo todos los días en bicicleta y se pasaban todo el día en la capital. Durante el día, a las horas de descanso, bien con una pelota de goma, o de trapo, dábamos patadas haciendo partidos en alguna plazoleta. Debido a esto, entró el gusanillo y los domingos o bien los días que se podía, jugábamos en el pueblo, haciendo afición a los chicos que trabajaban en el campo. Compramos un balón normal e íbamos a jugar a las eras de trillar, o en un campito muy reducido que había entre el colegio y la carretera. Lo reducido y lleno de piedras, el balón se iba rodando a la mínima a la carretera y te pasabas más tiempo buscando el balón que jugando. Debido a que el personal acudía cada vez más, pensamos en hacer una especie de sociedad y convinimos en buscar terreno para hacer un campo de fútbol. ¿Pero dónde?, el terreno estaba muy difícil; dinero no había ¿dónde hacerlo?, pensamos en terreno que no costara nada y decidimos ir a la Casa de la Vila, de la cual era alcalde Pepito "Sant Lluís" y en el pleno del Ayuntamiento pedimos que nos dejaran hacer el campo en el asegador, bajando a l'Horta de la Sénia, y aprobaron en la sesión darnos el permiso para realizar las obras. Como de terreno no había nada, pues era todo rocas y éstas se tenían que cubrir con piedras y tierra, entonces nos salió providencialmente el gran colaborador Manuel de "la Catxaneta", quien nos facilitó el carro y el caballo, para transportar piedras y tierras para tapar las rocas.

Empezamos los trabajos durante los domingos y ratos libres, todos los que podían ir a trabajar, cargando el carro para transportar las piedras y la tierra y cortamos un algarrobo muy grande que había en medio del terreno. Pero esto duró poco, ya que el mismo Manuel nos propuso alquilar un campo que arrancaron de algarrobos, precisamente de su cuñado, por 300 pesetas al año. Esta solución

resultó más fácil que la anterior y empezamos a acondicionar dicho terreno. Hicimos una pequeña casita para vestuarios, y una mínima cantina en donde sólo habían gaseosas. De agua corriente ni hablar. Procuramos formar una directiva cuyo primer presidente fue elegido Rafael Sala, vicepresidente Amadeo Calpe, secretario José Portolés, cobrador Benjamín "l'Andalús", etc. y convinimos en poner el nombre al club de CLUB DEPORTIVO BORRIOL y la cuota mensual se fijó en 2 pesetas y la sociedad la teníamos en el café de JULIÁN, que lo regentaba Sento "Marieta", encima del cine CERVANTES.

Como ya teníamos recaudación, pensamos en comprar equipaje de segunda mano, incluido botas,

BABILONI

MARBRES I GRANITS

Làpides - Cuines - Cambres de bany

Avgda. Saragossa, s/n. - Tel. Taller 964 32 17 91 - Tel. Part. 964 3210 80 - 12190 BORRIOL

Alcoyano en 1ª división. De los equipos destacados que nos visitaron en potencia fue el Grau de Castelló, que presentaron nada menos que los hermanos Santacatalina. El mayor jugaba con el Oviedo en 1ª división y el menor poco después llegaría a jugar con el Castelló en 1ª división y más tarde con el València. Así fueron sucediéndose partidos contra todos los pueblos de la provincia, hasta que muy pronto llegó la guerra y se paralizó unos años. Después, ya con nuevos valores de la cantera, se reanudó el equipo. Estos jugadores fueron: JOSEP PALLARÉS (GRANERO), JAUME BABILONI (GARROFÍ), MANUEL BORT (DANIELET), RAMONET DE L'HOSTAL, JULIAN ESTEVE y otros que formaron la segunda generación de jugadores. A partir de aquí, nuevo campo del PALMAR y su continuidad.

El equipo que jugaron en la inauguración fueron: ESTEVE, CASANOVA II, PORTOLÉS I, XIMET, UCHER, CASANOVA I, PERIS, SOLER, COLAU, BABILONI, PORTOLÉS II, PABLO, ARTURO y TOMÀS, actuando como capitán CASANOVA I. El resultado del partido fue de 1-2.

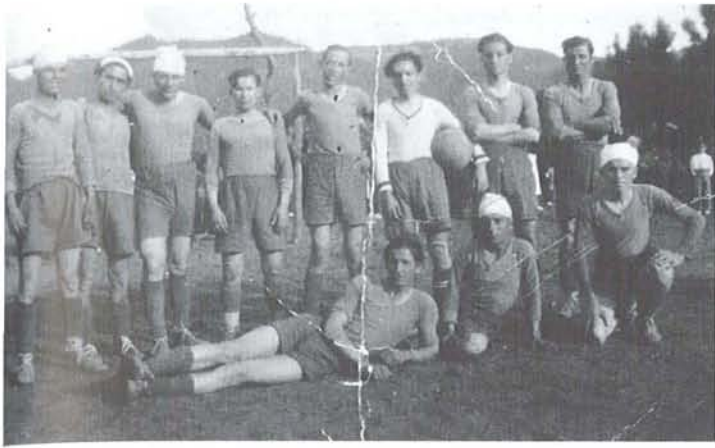
También nos salió un poeta en el club, llamado el abuelo CHIVETA, que compuso varios versos elogiando al club:

"Los muchachos de Borriol
han formado sociedad,
para jugar al fútbol
con paz y tranquilidad"
"Cuando se inauguró el fútbol
al principio una doncellita
con un ramito de flores
y le dio una patadita
al balón de fútbol"

La inauguración de sete campo de fútbol fue un gran acontecimiento para el pueblo, fue como un resurgir a la vida, un despertar de entusiasmo, algo que le dio un gran aliciente. Allí acudían todas las tardes de los domingos todo el pueblo, los mayores, los jóvenes, los niños, todo era alegría, pues la plantilla era muy buena. Fue entonces cuando el tío Chiveta, un viejete simpático y bonachón querido por todo el pueblo, escribió un librito lleno de poesías, siempre refiriéndose al fútbol y llamando la atención a los chiquillos, diciendo así:

Señor alcalde mayor,
tenga un poco conciencia,
mire usted por los vecinos,
l'Horta Avall y la Sénia.
Si tal cosa hace usted
Agradecidos estaremos
Mientras usted vivirá
Todos lo alabaremos.
Viva la paz,
viva la unión,
de esta población.
Todos a una voz : "Viva el fútbol".

Josefina Vilarrocha

por 50 pesetas. Este equipaje era todo rojo, hasta las medias. Una vez lo tuvimos, sin aún disponer de campo, concertamos un partido contra el más directo rival, o sea, la Poble Tornesa, y nos hicimos la primera foto de la historia del club.

El equipo estaba formado por : ESTEVE, PORTOLÉS (1), XIMET, ARANDES, CASANOVA, CASTELLANO, JOSE MARIA, PORTOLÉS (2), TOMÀS, ARTURO Y BABILONI.

Unas semanas después vino la inauguración del campo y elegimos como madrina a la señorita Carmen Gascó, acompañada de su capitán Casanova, quien hizo el saque de honor y lo bautizamos con el nombre de campo del ARENAL. Ni que decir tiene que el rival invitado fuera más apasionado, es decir, la Poble Tornesa. El campo se llenó, en buena parte por los seguidores del equipo contrario que acudieron en masa con bicicletas y carros enganchados a sus caballerías. La recaudación fue grande, cerca de las 75 pesetas, que se hizo pasando una bandeja por delante de los asistentes, como se hace en las iglesias. Pocos eran los que ponían 1 xavo, 10 céntimos. Con esta recaudación pensamos hacer reformas, cerrando el campo con cañas, para poder controlar a los asistentes y así exigirles el pago de la entrada, pero este cerramiento duró poco, ya que la gente para no pagar buscaban agujeros, rompiendo las cañas y así entrando sin pagar. El club no era boyante económicamente, puesto que las reparaciones de las botas era muy grande, porque el campo estaba lleno de piedras y se rompían frecuentemente.

Los viajes se los pagaban los mismos jugadores, excepto algunos que no se lo podían permitir.

Volviendo al partido de inauguración, pagamos la novatada, contra un equipo plagado de refuerzos de Castelló, con pocos jugadores de la población misma. Después de la inauguración, concertamos muchos partidos e importantes, porque todos los equipos, tanto de los pueblos, como los muchos que había en Castelló, deseaban venir a jugar; fruto de ello conocimos a jugadores de valía que quisieron jugar con nosotros y decidimos admitirlos y reforzar así el equipo. De ellos fueron los más sobresalientes: MARS (EL ROSSET), LLARGUIM y PASQUALET. De éstos destacó el último, PASQUAL PITARCH, que jugó con el

QUIEN PUDIESE

(Acróstico)

Miras desconcentrada todo lo vivido...
¡Ah! Quien pudiese volver a nacer.
Robar aquellos maravillosos años perdidos
Y con ellos sentir de nuevo el amanecer.
Basta de días sin rumbo ni sentido.
Es tu oportunidad la que está muriendo.
Lo quisiste así, pues así lo estás viviendo.

Todo lo que un día dejaste olvidado
o sin querer lo apartaste a un lado
renace cada momento en tu mente
rozando esos pensamientos indolentes.
Encadenada estás en este momento.
Cada mañana, todo se va con el viento.

Ilusiones con él se van moviendo,
luto tu cuerpo está padeciendo.
Lloras, pero no llegas a un acuerdo
¡Ah! Quien pudiese volver a nacer
Sin fin de cosas intentarías del ayer.

Pues en este acuerdo de vivir
¡Ah! Quien pudiese volver a sentir
Renacer en cada corazón el amor
Recordando la vida del lejano divagar
Al ver que todo con ello se dejó llevar.

Marybel

59. Xiquetes de l'escola de Borriol amb Na Nati. Any 1958.

Mª Rosario Ramos, Lolín Babiloni, Tonica Esteve, Virginia Esteve, Carmencita Portolés, Tonica Rubio, Tere de Mingo "la Noia", Tonica Falomir, Lola Escrig "la Rosera", Vicentica Pallarés, Mª Rosario Falomir, Pepita Esteve, Angelita Albert, Lolita Chulvi, Pilarín Aznar, Mª Carmen Rubio, Primi Tena "del Ventero", Ana "la del Cartero" i altres.

Propietat: Mª Rosario Falomir.

60. Xiquetes a l'escola de Borriol amb la mestra Teresa Pastor. Any 1925.

Rosario "la Peraira", Regina "de Bola", Amparo "la Toia", Carmen "de Paleta", Antonieta "la Somierera", Rosita Sos, Anita "Rompina", Elena "del Joano", Elena "del Rus", Antonieta "del Rus", Tereseta "la Llansera", Anita "la Boga", Eduvigis, Consuelo "la Marcela", Encarnación "la Colaua", Carmen "la Panera", Carmen "del Café", Antònia "la Rosera", Trinitat "de Tono", Pietat "de Demetrio", Mª Carmen "la Llansereta", Anita "la Pescaora", Antònia "la Peraira", Rosilda "del Mestret", Dolores "la Ninya", Edelmira "la del Cartero", Antonieta "Lluís", Consuelo "de Pauet", Carmen "la Pesaora", Dolorettes "de Cabeteta", Carmen "la Rata", Carmen "l'Estanquera", Luztolde "de Cinta", Carmen "la Piquerola", Josefina "de la Peraireta", Antonieta "la Franca", Senteta "de Poteta", Milagros "del Barber", Rosario "la Llusiana", Mª Carmen "la Roja", Dolorettes "de Garrofi", Antonieta "Bernardet".

Propietat: Mª Antònia Ramos.

61. Processó de Sant Bartomeu de l'any 1971. Emilieta Barberà, Iluminada Ucher, Vicentica Valls, Carmina Sala, Ana Vaquer, Lolita Bayo i Erundina Personat.
Propietat: Lolita Bayo "de la Valera".

62. Dames de 1971. Dia de bous, festes de Sant Bartomeu. Emilieta Barberà, Lolita Bayo, Vicentica Valls, Carmina Sala, Ana Vaquer, Iluminada Ucher i Erundina Personat.
Propietat: Lolita Bayo "de la Valera".

63. Any 1924. Vicent Vilarrocha Santamaria, Antònia Vilarrocha Santamaria, Josep Vilarrocha Llansola i Juan Vilarrocha Llansola.
Propietat: Carmen Balaguer Portolés "la Figuereta".

64. Any 1928. Vicent Vilarrocha Santamaria.
Propietat: Carmen Balaguer Portolés "la Figuereta".

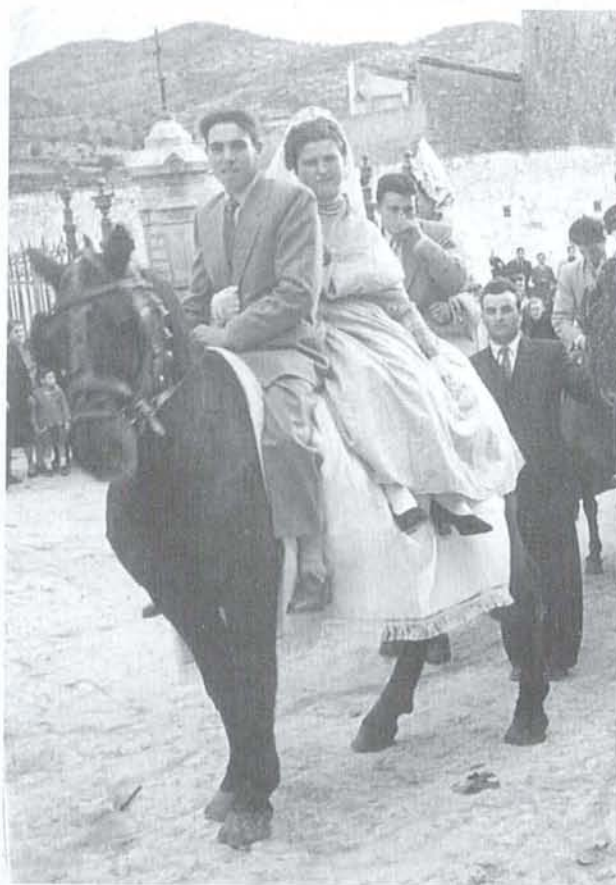
65. Any 1920. Moisès Llansola Martí.
Propietat: Carmen Balaguer Portolés "la Figuereta".

66. Any 1968, Juan B. Vilarrocha Balaguer
Propietat: Carmen Balaguer Portolés "la Figuereta"

67. Anys 20. Enrique, Enrique Reig Falomir, Teodora Gasulla
Ripoll, Carmen Bernad.
Propietat: Carmen Bernad

68. Any 1954. Carmen Portolés, Jaume Valls, Jaumetó i Carmen
d'Emilia.
Propietat: Carmen d'Emilia

69. Any 1916. Antònia Gascon Pallarés, Salvador Balaguer Gascon i Vicent Balaguer Gascon.
Propietat: Fernando Balaguer Gascon.

70. Any 1921. Salvador Babiloni Gascon i Fernando Balaguer Gascon.
Propietat: Fernando Balaguer Gascon.

71. Vicent Valls "El Franco" amb els gossos al carrer calvari

72. Any 1971. Festes d'agost. Araceli Balaguer Balaguer, Carmina Sala Falomir i Ana Pallarés Vaquer.
Propietat: Araceli Balaguer

73. Any 1958. Cambreres del casament de Pepe "el Pollet". Maruja "la Simoneta", Antonieta "la Rossera", Pepita "la Botiga", Trini Soler "d'Eloi" i Rosilda Soler "d'Eloi".
Propietat: Rosilda Soler Artola "d'Eloi".

74. Any 1955. Cambreres d'un casament tradicional borriolenc. Rosilda "d'Eloi", Trini Soler "d'Eloi", Carmen Pablo "del Rullo" i Amparo Palau.
Propietat: Rosilda Soler Artola "d'Eloi".

75. Any 1945. Josep "de la Gaspara" i Rosilda Soler Artola "d'Eloi".
Propietat: Rosilda Soler Artola "d'Eloi".

76. Any 1950. Processó de Santa Teresa. Carmen "del Rullo", Rosildeta Soler "d'Eloi" i Elvira Bernat.
Propietat: Elvira Bernat.

77. Any 1963. Era de la Mona. Ernesto Montero, Mercedes Escudero, Antonio Montero i Vicent Valls "el Franco".
Propietat: Vicent Valls "el Franco"

78. Any 1933. Rosilda Soler "d'Eloi" a l'edat de tres anys.
Propietat: Rosilda Soler "d'Eloi".

79. Any 1963. Antonio Montero el dia que va fer 1 any al carrer Calvari.
Propietat: Vicent Valls "el Franco".

80. Any 1940. Adoración "la Pesaora", Rosita Ferrer, Consuelo "de Barcelona", Concha "Peaña", Carmen "la Sansana", Lola "l'Andalusa", Rosilda "de la Botiga", Salomé "la Platera" i Cinta "del Molioli".
Propietat: Concha "Peaña"

81. Darreries anys 50.. Xiquetes vestides per al Betlemet. Mª Pura Escrig González, Lucia Tena Sánchez, Consuelo Santamaria Luna i Araceli Balaguer Balaguer.
Propietat: Araceli Balaguer

L'esquirol nelet, el perill del foc

Hola amiguets i amiguetes:

Avui vull contar-vos una història que va passar ací, al bosc on jo visc, al Tossal Roig, ja fa uns anys.

Un dia d'hivern que feia prou de vent, es va vore fum que pujava des de darrere del Collao, entre les Gralles i la Roca Blanca. El mussol Pepet, que era molt espavilat, va cridar els demés per fer una assemblea.

- Veieu aquell núvol fosc que hi ha allí davant? - preguntà als assistents - Jo crec que és fum d'un foc molt gran. Una volta mon pare, el mussol Centet, em va contar que hi hagué un incendi molt gran i tot es va cremar. Deuriem anar a vore que és.

Van decidir enviar a la rabosa Marieta, que era la que més corria. En tornar, va dir molt esglaiada:

- És un incendi com deia Pepet, i és molt gran, molt gran. A l'altre costat de la muntanya hi ha molta gent, però no poden apagar-lo. Les flames són altíssimes i boten d'arbre en arbre.

- No pergam els nervis.- comenta Pepet - Marieta, i a aquest costat també estan apagant el foc?

- Jo sols he vist tres o quatre persones treballant, i més enrera altres mirant.

- Ui, ui, ui, - digue Pepet menejant el cap - a vore si el foc passa a aquest costat i encara arriba fins ací.

I no estava enganyat. Al caure la nit el foc va anar baixant arrimant-se al Tossal Roig, va arribar al barranc de la Mola i el va passar. Els animallets estaven ja morts de por, tremolaven esglaiats i no sabien que fer. Alguns es van deixar les seues cases i van fugir, uns altres esperaven

per si els homes apagaven el foc. Però l'incendi anava cremant cada volta més tros del bosc i no hi veien gent per apagar-lo

Quan el foc es va acabar, tots estaven trists. Tot estava negre. Ja no tenies cases ni menjar, perquè tot estava cremat. A alguns animallets ja no els van tornar a vore.

Pepet, el mussol, va preguntar com s'havia produït l'incendial seu cosí Jaumet, que vivia a l'altre costat de la muntanya, al Dessert de les Palmes:

- Jo vaig un foc menut i una persona- li contà Jaumet-, però el vent va fer creixer molt depressa les flames i ja no el va poder apagar.

Ara, després d'uns anys, ha tornat a creixer l'herba i els matolls. Ja són molts els animallets que vivim ací i ens hem tornat a fer les cases. Però si et passeges per aquesta muntanya, encara voràs troncs d'arbres tombats i cremats, restes d'aquell incendi.

De vegades encendre una foguereta a un lloc on no hi ha molta vegetació, quan fa vent o quan fa molt de temps que no plou és una imprudència, que pot ficar en perill boscos sencers i tots els animallets que hi viuen en ell.

Ja sabeu, amb el foc no es juga.

NOTA: L'any 1985 un greu incendi va arrasar el Desert de les Palmes. Set anys després, al 1992, el dia 8 de desembre, un altre incendi el va tornar a cremar, i el foc va arribar fins al Tossal Roig. Els esforços per controlar l'incendi es van realitzar al Desert de les Palmes i el foc no va tenir cap impediment per passar al terme de Borriol.

Victor Castelló

Imatge del Tossal de l'Assut

IV TROBADA SOLAR

“Es preveu que les energies renovables assoleixen en l'any 2020 una participació del 12 % en total de la demanda energètica espanyola”

Els darrers 26 i 27 de juny de 1999 es va celebrar a Benicarló la quarta trobada solar, en commemoració del dia internacional del sol. En estos dos dies es van reunir experts en energia solar i moltes persones interessades per compartir els coneixements, les experiències, les inquietuds...

Estes jornades van tindre dos escenaris diferents. Per una banda, a l'aire lliure, es podien vore diverses activitats:

-Una exposició-demostració de cuines solars, on es va realitzar un concurs de menjars cuinats amb el sol, i un altre de la cuina més interessant.

-Una mostra de productes naturals i ecològics com aliments de cultiu biològic, llibres i aparells solars, associacions com GEA i GREENPEACE, ETS.

-Trobada d'enginyers solars i tecnologies, on es van presentar prototips com bicicletes de canya de bambú, un seguidor solar per plaques fotovoltaïques, un aerogenerador d'una llavadora reciclada, etc.

Per altra banda, en el saló d'actes de l'institut de Benicarló, es van realitzar unes xerrades i presentacions d'innovacions fotovoltaïques. El 30 de desembre de 1998 es publicà en el BOE el Reial Decret 2818/1998 "Sobre producció d'Energia Elèctrica per instal·lacions abastides per recursos o fonts d'energia renovables, residus i cogeneració". La finalitat d'este decret es complir les exigències de reducció de CO₂ de Kioto, que preveu que les energies renovables assoleixen en l'any 2020 una participació del 12% en total de

la demanda energètica espanyola. Era una gran notícia, que va passar la desapercebuda dins de les festes de Nadal, però que va donar peu a plantejar varies conferències sobre el tema i una posterior taula redona.

Segons el nou decret, les persones o entitats que munten una instal·lació solar fotovoltaïca (amb plaques solars) tenen dret a vendre al es companyies elèctriques tota l'energia que produïxen, cobrant per ella fins 66 ptes. per kilovat-hora que injecten a la xarxa elèctrica (per les instal·lacions menors de 5kw).

A partir d'ara, invertir en energia solar serà rentable econòmicament, a més de pel Medi Ambient. Però encara no està tot resolt, açò es simplement el primer pas, perquè hi ha un important buit normatiu, tant tècnic com administratiu que està frenant l'aplicació del decret.

A principis d'any, la Fundació Terra de Barcelona va inaugurar la primera instal·lació fotovoltaïca domèstica connectada a la xarxa. Però set mesos després encara no han pogut legalitzar-la per rebre l'incentiu previst. El ministeri d'indústria i la Direcció d'indústria de la Generalitat de Catalunya s'excusen en raons tècniques i en un vell reglament elèctric de l'any 1985.

El proper any, a finals de juny o principis de juliol, es celebrarà la quinta trobada solar.

Tots els presents en la quarta edició van mostrar la seua esperança que en la nova edició les circumstàncies hagen canviat millor i la connexió a la xarxa siga una realitat. Esperem que així siga.

Colla Naturalista Espígol.

Entrevista amb Pere Saborit

Per Araceli Vicent Balaguer

Mossén Pere Saborit és el pàrroc més estimat per tots els borriolencs. La seua estada de dos dècades al nostre municipi ha fet que es dugueren a terme moltes obres arquitectòniques ressenyables, com la remodelació de Sant Vicent i altres actuacions importants de neteja i conservació patrimonial a la resta de temples religiosos. En l'entrevista, ens ha contestat amablement a les nostres preguntes.

Quants anys fa que està a Borriol?

Fa vint anys que estic en este poble. Va ser l'any 1977 quan el bisbe em va dir que havia d'estar de capellà a Borriol i des d'aleshores fins ara.

Què és allò que més li ha impactat des que està ací?

Que la gent va prou a l'església segons l'edat que té. En general, la gent jove va molt poc. L'any que prenen la comunió hi ha prou xiquets i més tard quan es confirmen ja hi ha una gran baixa. A partir d'este moment no hi ha una continuïtat d'assistir a l'església i aixó m'agradaria saber a què és degut, però crec que és molt difícil de saber-ho.

Quin càrrec ocupa vosté a la Diòcesi Sogorb-Castelló?

Sóc degà del capítol de la Seu de Sogorb (president dels canonges).

Com veu el futur del patrimoni religiós borriolenc (St. Vicent, St. Bertomeu i el Calvari)?

Jo pense que està bé. Sant Vicent està arreglat i prou bé, però crec que Sant Bartomeu es tindrien que arreglar algunes parts. El problema és que no hi ha prou diners. El

Calvari està molt bé, l'únic que haurien d'arreglar és el camí.

Què opina de la carretera al seu pas per Sant Vicent?

L'inconvenient que jo li veig és que deixa a Sant Vicent fora del poble, però al cap i a la fi no ha quedat tant malament com hagués pogut quedar. A mi m'haguera agradat que Sant Vicent haguera estat més integrat al poble, però després de moltes gestions no ha sigut possible.

Quines activitats li agradaria que és promogueren a Borriol?

Dins de les activitats de tipus religiós m'agradaria que funcionara el grup de joves i que la catequesi seguira tant bé com va ara. Allò que més m'agradaria que es fera és un gran cor parroquial (gent que participe en cantar a missa), però és difícil i la gent no s'anima.

Un desig per a la humanitat.

Que hi haja pau a tot el món, i que no s'organitze l'odi. I a més a més, que la gent siga pacífica i tranquil·la, i per damunt de tot que conega un poc més a Déu.

CARNISSERIA I XARCUTERIA

EL RAVAL

DR. PORTOLES, 1 - TELEFON 964 32 10 57 - 12190 BORRIOL

Estructura agraria i urbanística en el Borriol de finals del segle XVIII

Al llarg del segle XVIII ens trobem davant d'una societat borriolenca, i valenciana, plenament rural, on la terra és l'element econòmic bàsic i essencial, juntament amb altres feines artesanals complementàries (espardenyà, etc.). Anem a analitzar, en aquesta relació, com eren els contractes de compra-venda a Borriol (Plana Alta) a finals del segle XVIII (1771-74), intentant establir una relació entre la terra, els seus propietaris, el seu valor econòmic, la superfície que abarca i altres tants elements que ens han aparegut arran de l'estudi, i que ens valdran per esbrinar altres factors socials importants, tals com l'analfabetisme, l'evolució de l'urbanisme borriolenc, el coneixement toponímic del terme municipal, entre altres trets.

El terme de Borriol havia estat objecte d'una contínua transformació roturacional, tant des de l'època d'ocupació musulmana, com arran de l'arribada cristiana. Fins l'etapa històrica moderna la situació agrària va canviar paulatinament, assolint quotes d'avanç considerables. Els propietaris de les terres, que al principi predominaven entre la noblesa laica i religiosa, van tendir a generalitzar-se sobre una població borriolenca puixant, donant-se en gran número les propietats patrimonials de particulars, arran de la fragmentació que ens venia donada dels darrers temps de l'etapa feudal. Així, per tant, el nombre de propietaris serà molt més alt ací que al conjunt d'Espanya a l'Edat Moderna, on els propietaris de sòl el 1721 ascendeixen al voltant del 22%. Per reconstruir com era el paisatge agrari borriolenc durant el segle XVIII, caldrà revisar les apreciacions del botànic Joseph Antoni Cavanilles:

"A medida que nos apartamos de la Poble disminuye la altura de los montes; pero el horizonte queda siempre limitado, y la vista se fatiga con la monotonía de cerros casi siempre incultos hasta las inmediaciones del valle de Borriol, que se extiende entre dos

series de cerros. Empiezan los algarrobos, como que se entra en un país cuya riqueza principal consiste en este fruto: junto a la capilla de San Vicente es mas alegre el suelo por el riego que logra de algunos manantiales y por las varias producciones de huerta, como cáñamos, moreras y maices: en las partes altas, a dónde no llega el riego, hay olivos, viñas, higueras y algarrobos"

Amb tot, veiem com hi ha dos grans grups de cultius a Borriol: un majoritari compost pels conreus de secà (garrofera, oliva i vinya), i un altre conjunt de cultius pertanyents a terrenys d'horta i de regadiu. A l'igual que la resta de pobles veïns hi hagué un gran augment del cultiu de la garrofera al llarg dels segles XVI i XVII, arribant a la màxima esplendor durant el devenir del segle XVIII, tal i com afirma el botànic valencià:

"Es infinito el número de algarrobos que se crián en este término: su multitud y el verde obscuro de sus hojas hace negrear las llanuras, las cuestas y los montes; pero no hay árbol donde no se note el descuido, poca limpieza y gran falta de machos. Si por casualidad se conservó alguno de estos en uno ú otro parage, allí el fruto es mas grueso y largo, y mucho mas abundante. Si se cuidasen estos árboles como corresponde, darían doblado fruto con el mismo cultivo; no obstante se cogen en el término de Borriol 200.000 arrobas".

El cultiu de la

La carretera a principis de segle

"Los muchos edificios nuevos que se observan, y otros que se construyen, anuncian el aumento de la población. En efecto en 1600 apenas tenía 100 vecinos, incluso los de la Poble de su nombre; después de las guerras de sucesión pasaban de 200, y hoy se cuentan 520".

Gràcies a la mostra estudiada podem establir com va començar a créixer la vila fora de les muralles medievals,

vinya pateix una regressió paulatina en el transcórrer dels anys, arribant a desaparèixer del panorama agrari en la present centúria, però al segle XVIII encara veiem com abunda el cultiu de la mateixa, i inclús augmenta en molts casos, almenys en partides com el Pla del Moro, Benadressa, la Coma, Benifaet i els llocs que envolten la Vall de Borriol.

El cultiu de l'oliva sempre ha gaudit d'unes constants productives equilibrades, és per això que el seu descens no ha estat tan assenyalat com altres productes del camp nord-valencià, i a l'època moderna el trobem representat de manera semblant a les dècades posteriors, repartit per tot el terme. Pel que fa al blat, consta que hi havia per arreu, sobretot a les partides serratines (la Serra, Barranc Fondo), i el seu decreixement no arribarà fins a postreries del Nou-cents.

Pel que fa a l'urbanisme de Borriol, és a dir, les cases i els patis enclavats al nucli urbà, podem extraure conclusions molt importants al voltant de l'evolució constructiva, donat que assistim a l'eixamplament dels extramurs en esta vila, concretament en una centúria on la demografia local es caracteritza per un augment espectacular de la població, com constaten Cavanilles i altres erudits de l'època:

configurant-se les diferents barriades i carrers que trobem en l'actualitat. S'aprecia com encara estan en període constructiu barris tan populars i importants de Borriol com el Rajolar (dit ací de les Fontetes) i les Serrades (una d'elles anomenada la Serrada de Portolés). Igualment, veiem com la població s'estableix majoritàriament en les zones de la vila vella (Moreria) o dels ravals adjacents (Carrer de Barcelona i Raval de València), aquests últims també en plena consolidació. Cap dels carrers apareguts en la sèrie es troba enclavat per sota del camí real, tots els trobem al nord del mateix, la qual cosa ens fa pensar que l'expansió urbanística encara no havia assolit en superfície la meitat del nucli urbà que posseeix actualment.

Amb tots els aspectes analitzats hem pogut traure conclusions importants de quina era l'estructura agrària de finals del Set-cents a Borriol, com l'evolució urbanística, els enclavaments toponímics, etc. La mostra tan sols ha estat presa del buidament de 60 escriptures de compra-venda, però les aportacions han estat de gran interès, la qual cosa augura que, amb una mostra major, els resultats serien òptims.

J. C. Linares Bayo

PAPERERIA I REGALS DETALLS

C/. Ximén Pérez d'Arenós

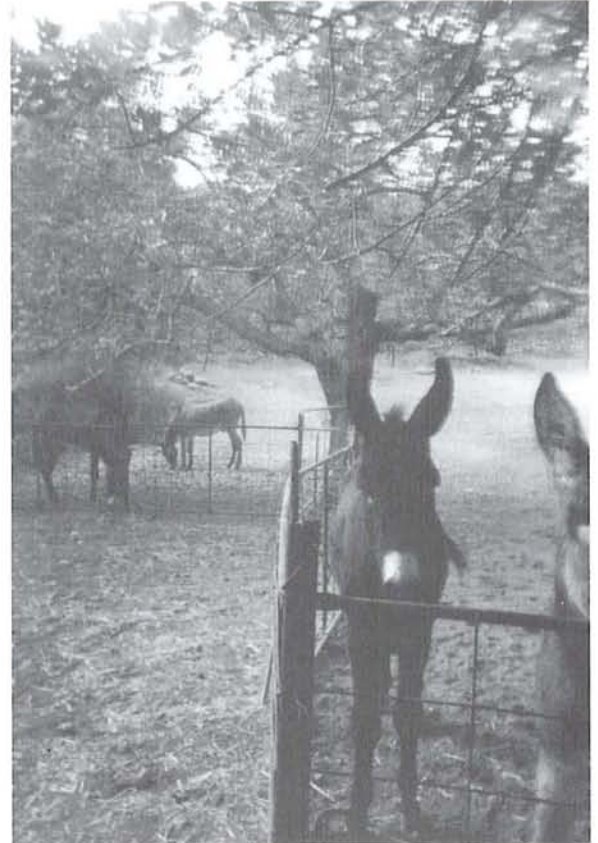
Visita als burros de Vall d'Umbri

El passat mes d'Octubre una part de l'equip de redacció va anar a parlar amb Rudolf Kob, un veí de Borriol resident a la Vall d'Umbri, més conegut com Ruddi o *l'home dels camells*. Les seues arrels no són borriolenques, però ell es considera com a tal. Va nàixer a Àustria, un país situat al nord-est d'Europa, entre la República Txeca, Itàlia i Alemanya. Una gran distància separa estos dos països, però el nostre amic va deixar tot el que tenia: la seua empresa, la seua família... amb la finalitat de canviar totalment la seua vida. Així va fer i segons ell diu, no li va eixir malament la jugada, perquè no se'n penedeix de res. A Borriol ha trobat tot el que buscava: la felicitat. Fins fa poc Ruddi tenia tres exòtics camells, que l'acompanyaven en algunes festes del nostre poble: la cavalcada dels Reis Mags, Sant Antoni... Però ara ell es veu massa major per poder-los cuidar i a més troba molts impediments, com el pes dels animals (uns 600 kg cadascun) i la limitació del territori per poder sortir a passejar-los: per la banda de baix trobem la nova autovia i per dalt han tancat molts horts de tarongers i no es pot passar. Açò ha sigut la causa que Rudolf haja venut els seus camells a un xic jove, propietari d'una hípica a Xàtiva, el qual tenia ganes, força i molt de terreny.

Actualment Rudolf es dedica a curar i criar burros. Com aquesta feina no és molt comuna hem volgut dedicar un espai de la revista per plasmar l'entrevista que li férem.

- Quins són els seus animals preferits?

Els meus animals preferits són els burros i els camells. Jo crec que els dos animals són sagrats, perquè la Sagrada Família, Sant Josep, la Mare de Déu i Jesús en el seu ventre, ja arribaren a Betlem en un burro. Este animal

fou qui els duqué durant tot el camí i una vegada allí no tardaren molt en aplegar els Reis Mags muntats en camells.

- Per què foren els burros els animals escollits per al seu projecte?

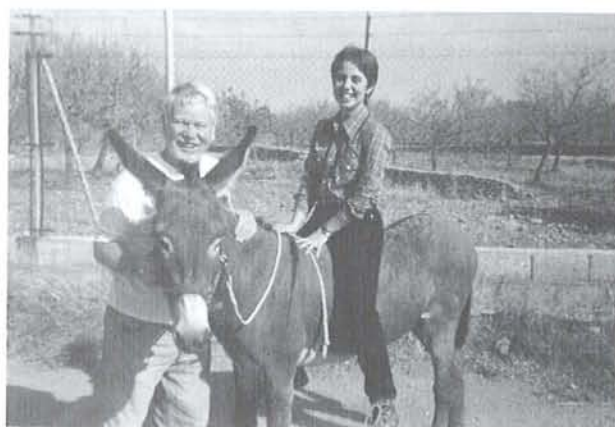
Com ja he dit abans són una de les dos espècies d'animals preferides i com els camells són uns animals que requerixen unes condicions que jo no tinc en este moment, els he venut perquè en estar tancats es tornen bojós, perden l'educació... Aleshores, amb els diners dels camells decidí que compraria burros perquè molts d'estos animals es troben en situacions penoses. A més a més, jo ja havia tingut estos animals anteriorment i sabia que eren més fàcils de manejar que els camells.

- D'on va comprar vosté els burros en un principi?

No els vaig comprar de cap tenda d'animals sinó que em vaig dedicar a fer-me càrrec de burros maltractats o abandonats, és a dir, burros que no vol ningú. Podríem dir que sóc com un "salvador" per a ells. Ara en tinc sis, dos femelles i quatre matxos.

- Li ajuda algú a portar este projecte endavant o ho fa tot sol?

En un principi érem dos els que portàvem a

cap aquest projecte: Francisco, el metge i jo. Però ell es va separar de mi i ara jo duc el meu propi projecte tot sol. Quan jo he de viatjar per algun treball a per anar a comprar algun burro, tinc els veïns que me'ls cuiden durant el temps que jo noestic a casa. Ells s'encarreguen de donar-los el menjar, l'aigua...

- Què fa vostè amb estos animals?

Jo, normalment els venc, però no m'importa donar-los si tinc la plena seguretat que els burros estaran bé, tindran contacte amb la gent, afecte per part dels seus amos i treball, però no un treball dur. Fa poc vaig regalar un burro a un xic jove d'Onda que li agradaven molt estos animals i es moria per tindre'n un, a més a més tenia un "poni", amb la qual cosa ja m'assegurava que el burro tindria companyia. L'únic problema és que no tenia prou diners per poder-lo comprar.

- Posa nom als burros? Com els diuen?

A mi m'agrada poder identificar els burros com les persones, per això jo els pose nom. Tinc quatre burros que es diuen Rizo, Felipe, Napoleón i Burri. I a les altres dos burres els diuen Flequi i Paca. Rizo és el que va nàixer al nostre terme. També l'anomene el borriolenc perquè és el primer burro en nàixer a Borriol des de fa 36 anys. Ell va nàixer en els meus braços, el vaig torcar amb la palla i el vaig dur a ma casa per que estiguera calentet i còmode. Jo vaig ser el primer en tocar-lo. Les primeres impressions que ell va percebre vingueren de mi, per això ell em considera com el seu pare. Rizo va nàixer l'abril de l'any 1998. El 1 de Maig el vam batejar i ho vam celebrar amb una festa ací a ma casa.

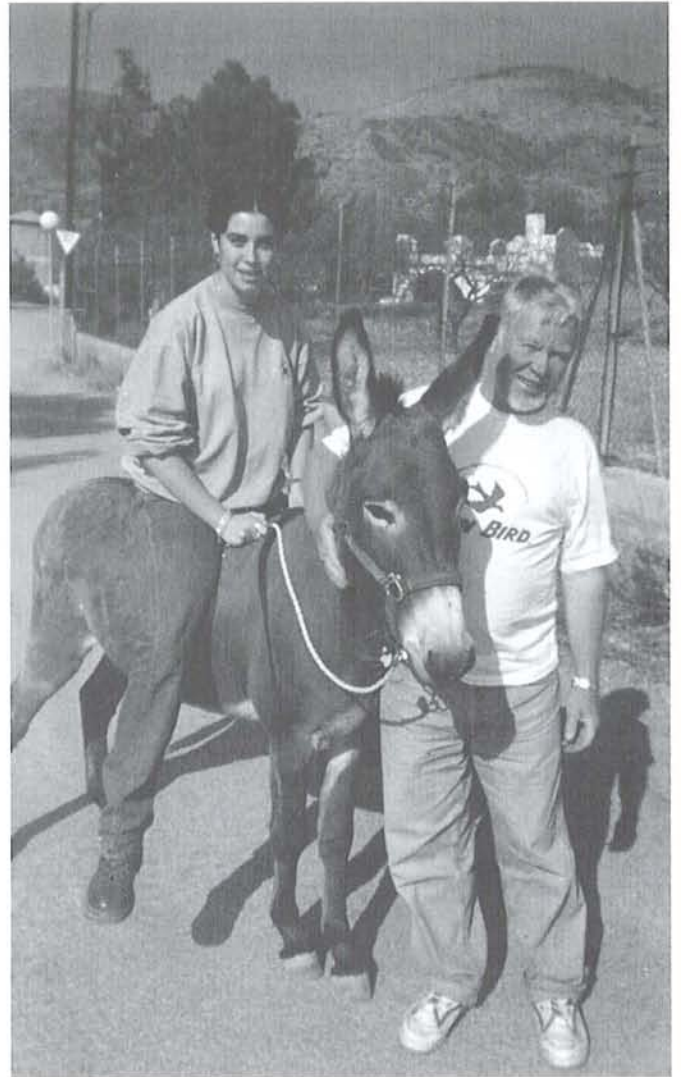
- Podria contar-nos alguna anèctota que li haja ocorregut?

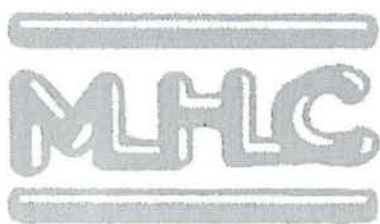

Amb els camells podria escriure un llibre sencer, però amb els burros sols m'han ocorregut coses negatives.

Un diumenge em va cridar un xic de Torrellana a les 8 del matí dient-me que hi havia un burro en una caseta de camp i que el dilluns aniria l'excavadora per enderrocar-la. Així que si el volia havia d'anar a per ell. Vaig agarrar la furgoneta i vaig anar. Quan aplegàrem al lloc on estava l'animal trobàrem una caseta de 4m², la porta de la qual estava tancada amb un mur de rajoles per a que l'animal no eixira i com a únic contacte amb amb l'exterior hi havia una finestra xicoteta per on se li donava l'aigua i l'aliment. El pobre animal tenia dins de la casa un metre de fem que li aplegava fins als genolls. La quantitat de mosques i mosquits era enorme. Nosaltres agafàrem les ferramentes i traguérem el burro de dins de la caseta, però no podia caminar. Tenia les articulacions engarrotades, els cascs menjats i oberts per la humitat. Aleshores ens plantejarem matar-lo o salvar-lo. Optarem per la segona, així que els vaig pujar a la meua furgoneta i el duagué a ma casa. Als 7 mesos el burro estava de meravella.

Muebles Capdevila

Avda. Saragossa, 108 - 110
Tel. 964 32 14 31 - Fax 964 32 18 01
12190 BORRIOL

SERVI-Agro BORRIOL

Jardi *Net*

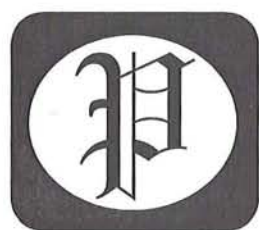
EMPRESA DE SERVEIS AGRICOLES I JARDINERIA

Antonio José Falomir Montañés
INGENIER AGRICOLA

TEL. 964 32 11 32 - BORRIOL

MUEBLES DELCAMPO

EXPOCISION: AVDA. SARAGOSSA, 154 - TEL. 964 32 10 40 - 12190 BORRIOL

MOBLES
itarch

AMB LA CULTURA I
LES TRADICIONS
DE BORRIOL

TEL. 964 32 11 11 (4 L.) - FAX 964 32 11 63 - 12190 BORRIOL

AUTOSERVICIS

A. SOS

Germán García, 5
Sanchis Guarner, 27
Tel. 964 32 13 28
12190 BORRIOL

BORRIOL A LES ELECCIONS DE 1931

A les eleccions municipals de 1931, els concejals republicans aconseguien la majoria en l'Ajuntament de Borriol. Com es produí aquest fenomen i quines foren les causes que el generaren és el que ens proposem a analitzar tot seguit.

En primer lloc, cal assenyalar a grans trets quin era el Borriol de 1930, per fer-ho, podem contrastar-lo amb el dels anys 20. En 1921, trobem a Borriol que com déu anys després la principal ocupació econòmica és l'agropecuària, que ocupa vora el 84% dels electors. En 1930 la proporció d'aquest grup baixa, i es situa amb un 76%. En altre lloc tindríem un descollant sector comercial que cada vegada té més pes a dins de l'economia borriolenca, element que es traslluirà en la vida política local com veurem més endavant, que passa a ser del 2'6% en 1921 al 6'1% el 1930. Així com un grup de menuts artesans, que també augmenten la seva importància relativa (de 6'5 a 8'3), com ho fan també el sector de la construcció (5'8 a 6'6) o les professions liberals, amb un augment més discret (de 1'75 a 1'85).

No obstant, aquesta divisió econòmica no ens aprofita per establir quins serien els diversos grups socials. Per fer-ho, hem optat per diferenciar vuit grups. En primer lloc un format per jornalers, obrers de vila, peons i picapedrers, que passa del 47'6 al 43'2%. En segon, un format per llauradors i pastors (del 41'6 al 39,4). El tercer el conformarien dos "propietaris", que apareixen sols en 1930 (0'2%). El següent grup el formarien menuts

artesans o altres oficis com espadenyers, fusters, carreters, calderers, etc (6'5 a 8'4%). El cinqué grup l'integraria un industrial, que apareix també només el 1930 (0'1%). El sisé el formarien membres de les professions liberals, com ara metges, secretaris, un organista, etc (1'75 a 1'85%). El seté el formarien comerciants (2'6 a 6'1) i el vuité altres que no s'especifica l'ocupació exacta, com serien escriptors, dependents i empleats i que també sols apareixen el 1930 (0'7%).

En definitiva, el 1930 el treball agrícola segueix sent hegemònic, però cada vegada van apareixent noves forces econòmiques i socials que exigiran la seva representació política, factor que s'observarà en les eleccions de 1931 que tot seguit anem a analitzar.

El cos electoral el formaven tots els varons majors de vint-i-cinc anys, amb residència fixa a Borriol i que no estigueren processats ni condemnats per cap delictes. En total, 865 electors, només el 27'56% dels habitants de fet del poble. Aquests es dividien en dos districtes, el primer del qual es dividia en dues seccions, que englobava, la primera (216 electors en total), els carrers M^o García (Molioli), Rapa, Moreres, València (Raval), Font, Alforges, Plaça del Rei en Jaume (Plaça del Pou), Remolins, Miramar i unes quantes massades. La segona secció del primer districte (253 electors) comprenia els carrers Barcelona, S.Vicent, Pilota (avui dia aquests tres carrers formen un sol, el carrer St.Vicent), Colon, 1^a, 2^a i 3ª Serrada, Hereu, Llibertat (actual Ximén Pérez d'Arenós) i Mesó. El segon districte (396

Les Escoles Públiques de Borriol als inicis de la centúria

electors) comprenia els carrers Alfons XIII (Rajolar), Palau, Balma, Adxabara, Calvari, "Fondo", Saragossa, Moreria, Major, Parres, i altre grup de massades.

Quan Primo de Rivera va abandonar el govern, els ajuntaments es van disoldre, i es van restaurar, en la mesura d'allò que fora possible, els ajuntaments que hi havia de forma immediatament anterior a la dictadura, i que s'haurien d'encarregar d'organitzar les eleccions municipals d'abril de 1931. L'Ajuntament de Borriol de gener de 1921 (el format després de les eleccions de febrer de 1922 no l'havem pogut reconstruir), estava format per onze membres, siguent Alcalde-President Jaime Esteve Blasco. D'ells nou eren llauradors, i dos comerciants, amb la qual cosa es posa de manifest quin eren els interessos que representaven. Açò no és d'estranyar si pensem que entre els majors contribuïents de Borriol en 1921, la gran majoria són llauradors. Les eleccions de 1922, que havien de renovar a sis dels onze concejals municipals, no exemptes de manipulacions caciquils (com denunciarà a la Comissió Provincial Vicent Balaguer Ramos, qui parla de compra de vots, coaccions, etc.), donaran la victòria als "ciervistes", que n'obtenen tres, altres dos seran per als demòcrates o liberals i el restant per als republicans.

Com s'ha dit, però, les coses el 1930 eren molt diferents. A l'ajuntament que havia d'organitzar les eleccions, dels seus onze concejals hi havia sis que representarien interessos agraris (cinc llauradors i un propietari), mentre's que quatre serien comerciants (entre ells l'alcalde, José Safont Valls) i un sastre. Aquests segons, per tant, tindrien interessos molt diferents als primers. El nou ajuntament reflexava també els canvis socioeconòmics esdevinguts al poble al llarg de la dècada. En la llista de màxims contribuïents els llauradors perden el seu lloc hegemònic i entren en rivalitat amb comerciants i menuts artesans. Una mitjana burgesia que es distribuïx en l'espai urbà al voltant de tres carrers principals: Saragossa, Alfons XIII (Rajolar) i Llibertat (X. Pérez d'Arenós). Així mateix, cal destacar la composició de les tres taules electorals que es formen per a les eleccions d'abril de 1931. En la primera, corresponent a la secció primera del districte número 1, trobem de president a Enrique García Tomás (mestre) i a Alfredo Perales Tomás (metge), com al seu suplent; en la de la segona secció del mateix districte, a dos comerciants, i en la taula del segon districte a

dos comerciants més.

Aquest nou grup potser veurà en l'opció republicana el millor camí per dur endavant la defensa dels seus interessos. A més, el descrèdit en què havia caigut la dictadura primorriverista, i el monarca Alfons XIII, havia fet nàixer en molts sectors l'anomenada "utopia republicana" com sol conèixer-la la historiografia.

Cóm arriba aquest missatge a la població electora? Curiosament, dels molts mitins que els republicans faran arreu de les comarques de Castelló no hi ha cap que es celebre a Borriol (qui sap si perquè creien que ací la victòria estava ja assegurada; no em d'imfravalorar possibles usos caciquils d'un o d'un altre grup), i l'índex d'analfabetisme entre els electors és molt gran: el 45'5 % no sabien llegir i escriure (menys, però, que en 1921, quan n'eren el 58'6 %). Ara bé, açò no vol dir que la gent ignorara la imminència de les eleccions i el que significaven. En el seu contacte directe a punts com el mercat, el bar, la Font on esperaven els jornalers a que els cridaren a treballar, o a les festes de Sant Vicent els borriolencs de 1931 parlaven i comentaven sobre els esdeveniments polítics d'actualitat.

Siga com siga, les eleccions d'abril de 1931 les guanyaran els republicans, si bé per un marge escàs. Obtindran sis concejals, per cinc conservadors. El nou Alcalde-President, José Falomir Pallarés, llaurador, no es troba en la llista de màxims contribuïents del poble per a 1930. Trobem així un primer símptoma de democratització de la vida política local. No obstant, no hem pogut reconstruir la resta de la comissió local, cosa que seria molt interessant per veure fins a quin punt havien canviat les coses a Borriol. Malgrat això, com a hipòtesi, podem aventurar la possibilitat del triomf dels interessos d'eixa incipient burgesia mitjana borriolenc, que hauria entroncat el seu discurs amb les esperances d'un nombrós grup social de la classe treballadora amb ànsies d'un canvi que prometia la República.

-LORENZO GÓRRIZ, Antonio M.: *Movilización popular y burguesía republicana en Castelló de la Plana, 1931*, Ajuntament de Castelló, 1988.

-Censos electorals de Borriol de 1921 i 1930 (Arxiu de la Diputació de Castelló).

-B.O.P. de 19-I-1921, 24-I-1921, 29-III-1922, 15-I-1931, 22-I-1931, 26-II-1931 i 5-V-1931 (ADC).

-*Heraldo de Castellón* del 6-II-1922 i 13-IV-1931 (ADC).

Esdeveniments culturals i ridículs espectaculars

Avui en dia, els pobles i les capitals i també zones industrials es fan grans, però no només s'han de fer grans econòmicament i humanament, sinó també culturalment. Un lloc on es pot vore esta representació cultural, és en els esdeveniments socio-culturals a nivell provincial, on algú té el privilegi de representar al poble (Borriol en este cas).

El nostre poble, l'altre dia, quan es va fer la trobada de bandes a nivell provincial, vam estar

representats només per la bandera, però sense banda ni músics. Què va passar?..., Pregunteu-vos el per què? Doncs bé, segons es va fer entendre , va ser perquè la banda de Borriol no tenia prou músics per tal de no fer el ridícul. Però si només va anar la bandera no sé com s'ha pogut fer més el ridícul, si anant tots i tocar el que sabien o que anara la bandera i que ella tocara el que sapiguera (és a dir, algun pas-doble que tinguera en la tela). Al entendre de la majoria de músics, als quals jo vaig demanar opinió, pensaven que el millor que s'haguera pogut fer era no haver anat ningú, i així ens hagerem estalviat la vergonya que va sentir la gent de Borriol que estava en l'acte.

Aleshores, quan totes les bandes van acabar de tocar van entregar els banderins per tal de recordar aquell acte, el qual, els músics de la nostra banda no el recorden. Tal vegada siga la

bandera la que els ho haja d'explicar com va estar, o que els músics de la nostra banda tinguen que llevar aquell banderí, (el qual ficaven per haver participat) , ja que la majoria de músics de la nostra banda municipal estaven menjant-se la paella dels diumenges amb la

família, o tal vegada estava l'ànima d'ells tocant en aquell acte i jo no la vaig vore. L'únic que vaig vore va ser les dos mil persones mirant l'acte i preguntant-se coses com estes: - A la banda de Borriol no hi ha

prou músics per vindre?, -Els músics de la banda estan tots malalts?, - No tenen prou de nivell per vindre?, - Els músics de la banda no saben que havien de vindre, o no se'ls ha preguntat si volien vindre?que és quan jo vaig pensar que suposadament eixa seria la raó del per que no estaven allí, la de no haver esmentat als músics de la banda si realment ells volien o se sentien capaços d'anar i poder tocar, o si ells també volien que anara la bandera i tocara en representació seua (segurament només es va sentir la veu d'unes persones).

Espere i esperem que a l'altra trobada ja es pugua vore la Banda Municipal de Borriol (amb un gran nombre de músics de qualitat) i que es veja que este poble està creixent culturalment.

Un comiat de: EL SAMARUC I L'ARALE
(fins l'altra, tornarem...)

D.N.I.:19005170-V / D.N.I.: 20470086-V

PERRUQUERIA MIXTA
LOCAL CLIMATITZAT

ANTONIO CANALES
M.ª CARMEN

Sánchis Guarner, 3
Tel. 964 32 11 73
12190 BORRIOL

LA PÈRDUA DE LA MEMÒRIA

Què quedarà d'aquesta societat en que vivim en un futur? Què quedarà i que s'oblidarà?. Prop ja de la fi del mil·leni, la societat que ens envolta viu immersa en el que es considera una nova revolució, fonamentada en les noves tecnologies informàtiques i comunicatives i que s'inscriu en un marc més ampli que hom ha anomenat "globalització". Tot aquest procés, viatja acompanyat per un altre fenomen, la constant multiplicació d'una infinita quantitat de publicacions que abasten tots i cadascun dels temes d'actualitat, obres històriques, polítiques, esportives, etc. Però a més, l'agilitat administrativa i burocràtica fa que queden registrades documentalment totes i cadascuna de les activitats que una persona realitza al llarg de la seva vida (o quasi totes). Una ingent massa de documentació que omple els arxius i es converteix en un veritable problema tant per a administracions com per a investigadors pel seu volum. Tot s'escriu, tot es registra. Però paradoxalment, junt a aquest procés, se'n produeix un altre contrari de pèrdua del passat, d'oblit de la memòria col·lectiva.

Els grans avanços en l'educació a Espanya des del segle XIX han possibilitat que la cultura siga un bé accessible a tots. En l'actualitat, els joves realitzen de forma prou generalitzada estudis secundaris o en molts casos, superiors. Açò ha suposat un canvi en les relacions de micropoder (en aquest sentit de posseïdor del coneixement) al si de les famílies. Es produeix el fenomen de que els fills tenen més estudis que els pares, i en conseqüència l'autoritat en termes de saber l'ostenten aquells. Una autoritat que es legitima pel fet de tenir aquests coneixements trets que podríem anomenar "científics".

Basant-se en aquest mateix argument, al si de la família ha penetrat també un nou inquietant: el televisor. L'autoritat d'aquest és en moltes ocasions "inqüestionable": alguna cosa pot ser falsa o verídica justificant-se en el sol fet de que *ho han dit a la tele*.

Tot aquest procés de desautorització del saber patern, ha dut a una selecció del mateix. Els seus records, les seves vides, alló que coneixen malgrat que mai ho aprengueren a cap universitat, és a dir, alló que sol englobar-se sota el títol de "cultura popular",

*Lidón Agost fent
espardenya al carrer
del Rajolar de Baix*

perd el seu valor. Són cada vegada menys els qui coneixen la història dels seus avis: qui foren, que feren, com vivien, etc. Persones tan properes a nosaltres ens resulten veritables desconeguts, com desconexim la seva història, que no deixa de ser la de tots nosaltres. La memòria col·lectiva s'esborra amb el pas dels anys, una història que no compta per a molts, però que és la història viva de tot un poble. I junt a ella tot un saber popular, uns coneixements que pel fet de no dur l'etiqueta estricta de "científics" esdevenen no "interessants".

L'únic recurs per rescatar de l'oblit aquest saber és l'oralitat: demanar a la gent que visqué en una altra època que ens conte alló que passà, com era aquella època; rebre humils i amb il·lusió els seus coneixements. En fi, un esforç tan simple com és escoltar. Sols així reconstruirem veritablement el nostre passat, traurem a la llum l'experiència d'aquells que protagonitzaren directament la història, des de la seva quotidianitat. Com diu Bertoldt Brecht, alló important no és que Ramsés manara construir una piràmide, sino que milers d'esclaus egipcis alçaren un dia tan monumental construcció.

Xavier Andreu

ELS MOLINS FARINERS DE BORRIOL

Borriol està situat a la vora del riu Sec, l'element imprescindible per donar funcionament a un molí fariner. En aquests moments, sobretot arran de la darrera dècada, ja no passa aigua freqüentment, però en l'edat mitjana i moderna el riu duia un bon cabal d'aigua.

La coneguda torreta del Palmar no és ni més ni menys que el cub d'un molí de finals del segle XIII principis del XIV (lloc per on l'aigua caia d'una certa altura per a agafar força i així poder moure el molí, mitjançant un sistema paregut a una sènia anomenat *rodet*). En este cub es pot apreciar la séquia per on passava l'aigua i es precipitava cap a terra, eixint per dos orificis situats a baix (anomenats *botanes*). És en este lloc on estava situat el rodet i també tot l'edifici

Les Botanes de la torreta

pròpiament dit del molí, ja que al cub no es podia accedir a no ser que fóra per l'orifici de dalt. D'este molí es pot deduir que tenia dos parells de moles (pedres per moldre el blat) pel fet de tindre dos botanes, i també es pot saber que cada parell de moles girava cap una direcció, per estar les dos botanes situades a una distància molt menuda,

ja que el rodet (roda que rebia l'espenta de l'aigua del cub i feia girar les moles) té unes dimensions paregudes a les d'una roda de carro, més o menys d'un metre i mig de diàmetre. L'aigua del molí venia d'una assut que hi havia per Sant Vicent, que anava per una séquia fins a una bassa situada prop del cub, que servia per garantir que es

Mola del Molí de Borriol

poguera moldre tots els mesos de l'any en cas que el cabal d'aigua minvara. Es creu que l'aigua, després d'haver fet la seva feina, no es tornava al riu sinó que la utilitzaven els llauradors per poder regar els camps de l'horta.

Seguint el curs del riu arribem al toll de Borrús, que molt possiblement era l'assut del molí que hi ha a la partida homònima del Molí. Al bell mig d'un paratge ple d'arbres amb molta humitat a l'altre costat de riu ens topetem amb un edifici que pot ser datat d'abans del segle XVIII i que va deixar de funcionar a meitat de la present centúria. En este sí que es poden observar alguns trets característics dels molins hidràulics que en la torreta han desaparegut. Així és com trobem que té dos parells de moles, cadascun dels quals està situat a una altura semblant, i sols ens apareix un cub. Hi ha unes moles que encara es poden vore en la posició de moldre i les altres estan esbargides en l'habitació de moldre, que es

Cub del molí de la Torreta (el Palmar)

troba molt deteriorada per l'acció humana.

La part exterior de l'edificació dona accés a la càrcaba, cambra on està la botana i el rodet, que sol ser molt semblant a una volta de canó. Ací es pot observar com funcionava la botana, on

estava el rodet (que per l'acció del temps ha desaparegut), l'arbre o eix que transmetia el moviment del rodet a la mola volandera o de dalt, que a meitat altura passava de fusta a la part de baix a ferro.

En este molí sí que es pot vore la bassa, que se servia de cada racó per poder tindre en unes dimensions més reduïdes un major volum. Actualment, la bassa s'utilitza per al reg de l'Horta Novella i el molí ha quedat sense sostre per l'acció geològica, però hi ha una cambra amb sostre plena d'escombreries que encara conserva en bona mesura l'estructura original del moló fariner borriolenc més important.

Botana del molí de Borriol

BORRIOLENCES DE ROMERIA A SANT MIQUEL DE MORÓ

Emmarcada en un cicle de romeries que tenen un seguit comarcal, cap al mes de març se celebra la tradicional festivitat de Sant Miquel, un event que compta amb la participació de centenars de persones de les poblacions properes a l'ermita, que es troba al bell mig dels termes de Vilafamés i Sant Joan de Moró. El nostre municipi també aporta la quota anual de borriolencs i borriolenques, que es dispersen pels camins de la Serra per complir amb la romeria que des d'antic ja feien els seus avantpassats, per molt que la forma de desplaçament ha esdevingut diferent: mentre abans tothom anava a peu, en l'actualitat la majoria de romers opta pel transport mecanitzat. No vol dir això que no es mantinga, a dures penes, la tradició d'acudir-hi caminant des de Borriol fins a Sant Miquel, fent parada a la Roca o al Pou de Mollet, o bé des dels masos de la Serra, ja que algunes colles d'amics es queden la nit abans per fer més curt el camí. És sens dubte, l'època més lúdica i moguda de l'any per als masos de l'Hereu, la Penya, Demetrio, Flora, Marcel·lino, Tòfol etc., on la forma de vida que va decaure fa unes dècades, veu com de manera efímera recupera aquella vitalitat perduda en el temps.

A Vilafamés, les processons oficials ixen a les vuit del matí del diumenge des de l'església parroquial i, després de recollir el penó i la creu a la Plaça de la Font, inicien la marxa cap a l'ermita. Cap a la mateixa hora els borriolencs, ja siga amb els vehicles des del poble o a peu des dels masos, també emprenen el camí. No cal dir que la germanor és la tònica dominant en la diada festiva, deixant de banda els guirigalls territorials entre municipis per a la rutina diària, és per això que, com de costum, també participen, a més a més de Vilafamés i Sant Joan de Moró, gent de Borriol i la Pobra Tornesa.

Com se sol fer a l'arribada, s'arplega la

Any 1932. Jòvens de la Serra de Borriol. Teresa Renau (Mas de Sant Martí), Elisa Tena (Mas de Tòfol), Rosita Blasco (Mas de la Penya), Antònia Climent (Mas de Demetrio). Propietat: Antònia Climent.

L'arribada de Sant Miquel era motiu de goig i de festa per a les desenes de masovers que habitaven, als inicis de la centúria i en segles anteriors, els masos de la Serra de les Conteses. L'antiga masovera Antònia Climent, del Mas de Demetrio (Borriol), que viu actualment al poble, ens explica una mica esta celebració: "Cada any anàvem a Sant Miquel de Moró, ja que era la nostra gran festa. Ens compràvem una pilota i una pesseta de torró, escoltàvem la missa i pegàvem dos voltes per allí. I per la vesprada a jugar a l'era i passar-nos tot el dia de festa, de masia en masia, així ha sigut la nostra joventut, la vida de les xiques de la Serra de Borriol".

WHINTERTHUR SEGUROS

JOSE M. VALLS CANALES

ASESORIA FISCAL Y LABORAL

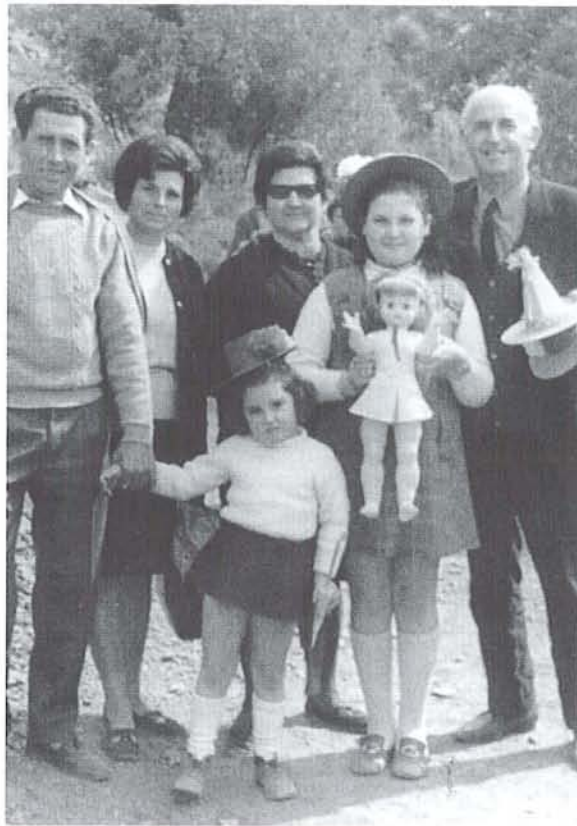
OFICINA: AV. PEREZ GALDOS, 5 - ENTLO.
TELEFONO 964 25 07 88
12002 CASTELLON

PARTICULAR: CL. REY D. JAIME, 2 - 3.º
TELEFONO 964 32 12 07
12190 BORRIOL

fogasseta beneïda, que reparteixen els encarregats de cada poble, a la vora de la fira i, acte seguit, s'arriba al lloc de les celebracions, on es fa la missa retuda al sant i l'esmorzar campestre popular que congrega veïns de les poblacions esmentades. Quan toquen les cinc de la vesprada serà l'hora de la tornada, sobretot per a vilafamesins, amb una processó que s'anomena de "les Creus de Bruc", arran de les moltes creus que porten els romers d'aquest arbust típic, event que continuarà amb els actes de "l'Encontrà" i la "Processó dels Borraxos" ja al nucli urbà de Vilafamés.

És sabut que tant fires com romeries d'este tipus daten de temps remots, en què el món rural feudal predominava sobre la societat urbana i terciaritzada, i on les relacions humanes estaven circumscrites no més enllà de l'àrea d'influència del municipi. Són nombroses les fires i els mercats atorgades pels reis valencians a les ciutats i pobles del Regne de València, així com abundants són les reminiscències de congregacions comercials agràries esporàdiques, com podria ser l'origen de la romeria de Sant Miquel. No obstant, el marcat caràcter religiós, avui superficial i diluïd, encara que present indefugiblement, manté les estructures possiblement més o menys vigents des dels inicis de la comitiva. Com a romeria, per tant, suposa ser una celebració religiosa de caire processional des dels nuclis urbans i les masades envers l'ermita, on trobem la imatge del santoral, al qual se li fa petició de moltes diverses necessitats, depenent del context, de l'època i de l'àrea geogràfica afectada. Si peculiar és la romeria de Sant Miquel (de Moró, com diuen a Borriol), no ho és pel fet que presenta una estructuració de caire comarcal, que dóna cabuda als veïns de les poblacions properes i als masos que a elles pertanyen, un model que es repeteix per arreu de la geografia cristiana valenciana (Mare de Déu de la Salut de Traiguera, Sant Pere de Castellfort, Sant Joan de Penyagolosa, etc.). Tanmateix, l'entorn recollit i discret de l'emplaçament, alhora que misteriós (no oblidem les llegendes populars al voltant de la nit de Sant Joan al Mollet, que ens han arribat per via del registre oral), evidència, una vegada més, el

Any 1970. Romeria a l'ermita de Sant Miquel de Moró. Vicent Pallarés, Primitiva Ribes, Herminia Tena, Herminia Agut, Agustín Agut, Mª Carmen Jaraba.
Propietat: Primitiva Ribes.

prototip de les romeries típiques del nostre país, a imatge i semblança d'altres que trobem per les nostres comarques. Caldrà citar, igualment, altres actes processionals com les Santes de Cabanes, els pelegrins de les Useres, Sant Vicent de Borriol, la Magdalena de Castelló, que solen celebrar-se durant estes èpoques primaverals i completen l'esmentat cicle de romeries a les comarques del nord del País Valencià.

Any darrere any, els borriolencs acudeixen fidels a l'encontre de Sant Miquel de Moró, als peus de l'impressionant tossal del Mollet, esperant que en edicions successives esta tradició continue vigent, almenys tants anys com els que l'han mantinguda fins l'actualitat.

J. Cristian Linares Bayo

Paco Zaragoza

TALLER i JOIERIA

C/. Hereu, 2 - Tel. 964 32 11 82 - 12190 BORRIOL

EL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

Antonio García Verduch*

El dia 5 d'octubre de 1992 es va celebrar el "Dia Mundial de l'Hàbitat", per iniciativa del Centre de les Nacions Unides per als assentaments Humans, que té la seua seu a Nairobi, Kènia. El lema d'aquella celebració va ser : "Vivendes per a un desenvolupament sostenible".

Fins ara s'ha associat quasi exclusivament el concepte de desenvolupament a la seua vessant econòmica, és a dir, a la creació de riquesa material.

Aquest pensament encara està àmpliament extés en la nostra societat, perquè es creu que el desenvolupament econòmic va associat inevitablement a un augment del benestar. Açò és cert, però ocorre que eixe benestar no és compartit per tots els pobles i, a més a més, s'assoleix, amb freqüència, deteriorant el patrimoni comú de la Naturalesa. El desenvolupament econòmic, certament, proporciona benestar, però per a qui?, i a quin preu?.

L'espectacular desenvolupament econòmic que hem presenciats durant les últimes dècades, ha deixat a la tercera part més pobre de la població mundial en una situació inclús pitjor que la que tenia anteriorment, *la qual cosa suposa una insolidaritat amb la generació actual*. A més a més, este desenvolupament ha sigut assolit

causant danys irreparables al medi ambient i consumint ingents quantitats de recursos no renovables, *la qual cosa suposa una insolidaritat amb les futures generacions*.

En els últims anys de la dècada dels 80 ha sorgit una nova dimensió humana del desenvolupament, perquè s'ha reconegut que el desenvolupament físic, per sí sol, no garanteix el naixement de societats amb més justícia social i més conscients de la legítima propietat dels béns de la Terra.

El primer Informe sobre el Desenvolupament Humà, publicat pel Programa per al desenvolupament, de les Nacions Unides, va definir el desenvolupament humà com: "*Un procés que augmenta les capacitats d'elecció de les persones*". Com pot veure's, este nou enfocament col·loca les necessitats i aspiracions de les persones en primer lloc, i utilitza el creixement econòmic solament com un dels medis per a aconseguir aquest fi.

En les societats altament desenvolupades, és comú que els individus tinguen una elevada capacitat d'elecció. Poden triar la ciutat en què van a viure, el tipus de vivenda que van a ocupar, el vestit, l'alimentació, l'assistència sanitària, etc. Els habitants del món subdesenvolupat, pel contrari, posseeixen una escassíssima capacitat d'elecció. Els condicionaments externs són massa imperiosos per a permetre'ls l'exercici de la iniciativa.

La introducció d'esta nova definició de

RENAULT

J. L. Andrés, S. L.

Avgda. Saragossa, 8-10 - Tels. 964 32 11 45 - 964 32 17 68 - BORRIOL

desenvolupament, que rellega el desenvolupament econòmic a un paper de supeditació, ens deu de fer pensar si no estan equivocades les societats que persegueixen el desenvolupament econòmic propí com a última finalitat. Perseguir exclusivament el desenvolupament econòmic propí és, a més a més, una visió egoïsta i insolidària.

El 23% de la població mundial viu en països industrialitzats, guanya el 85% dels ingressos mundials, consumeix el 70% de l'energia mundial, el 75% dels metalls del món, el 85% dels seus productes forestals i el 60% dels seus aliments. I allò greu és que estes diferències de benestar no tendeixen a disminuir amb el temps, sinó a augmentar. Les dades que faciliten les Nacions Unides així ho confirmen.

L'home ha viscut alegre sobre la Terra, pensant que ésta era una font inesgotable de béns. Avui, a la fi, hem comprés que, encara que existeixen molts béns renovables, altres, de gran importància, s'esgoten i la Naturalesa no els reposa. El Nostre Planeta serà pròdig amb nosaltres, únicament, si disfrutem dels seus béns amb sabiduria i moderació.

Pareix com si l'home, al contemplar aquelles primeres imatges sorprenents de la Terra, transmises des de l'espai exterior el 1966, haguera comprés, de sobte, que el Planeta és limitat, perquè, per primera vegada, podia abarcar-lo sencer amb una sola mirada. I, lògicament, si és limitat, cal administrar amb cura els seus béns per tal que puguen ser disfrutats per la nostra generació, i també per les generacions venideres.

—El desenvolupament sostenible és un nou tipus de desenvolupament, en el qual, tant els objectius ambientals com els econòmics s'enquadren en un marc comú. Aquest desenvolupament exigeix un compromís seriós per tal que els països i les generacions compartiquen les riqueses materials i els béns naturals d'un mode equitatiu.

El desenvolupament sostenible determina la classe de Terra que rebran de nosaltres les generacions que han de vindre.

Un vell i conegut pensament de Cachemira diu, poc més o menys: *"Els béns de la Terra no són una propietat que hem heretat dels nostres majors, sinó una propietat dels nostres fills, que ells ens han cedit en usufructe"*.

La sostenibilitat del desenvolupament és un concepte general, que pot aplicar-se a nivells mundial, nacional, local i individual. És un problema tan substancial que afecta a tots, perquè tots estem embarcats en la mataeixa nau.

El desenvolupament solament és sostenible quan respon a les necessitats de l'home d'avui, sense perjudicar als drets de les generacions futures. Com a ciutadans civilitzats i conscients, volem un desenvolupament sostenible, i no un desenvolupament basat en la depredació dels béns naturals permanents. Ús, sí, però abús no.

**Antonio Garcia Verduch, veí de Borriol (Partida de la Vall), és, a més de professor, Doctor Honoris Causa per la Universitat Jaume I de Castelló i autor de nombrosos treballs i articles de reconegut prestigi en l'àmbit científic.*

Segurs **CATALANA
OCCIDENTE**

ARACELI BALAGUER BALAGUER
ASSESSORIA

Raval Doctor Portolés, 6 - Tel. 964 32 13 69 - 12190 BORRIOL

SANT VICENT FERRER, PATRÓ DE BORRIOL I VALÈNCIA

Sant Vicent Ferrer va nàixer a la ciutat de València l'any 1350. Fou dominic i potser el polític valencià més internacional de tots els temps, a més de professor en els convents de la seua Ordre a Barcelona i València. Va predicar contra els valdens, els càtars i altres heretges. Se'l coneix també perquè fou partidari de Benedict XIII i perquè recolzà el Compromís de Casp, on es va produir l'elecció de Ferran d'Antequera per a la successió de la Corona d'Aragó. Més tard, preocupat per posar fi al cisma d'Occident, aconsellà al Concili de Constança (1415) la deposició dels tres pontífexs i inclinà a Ferran I a negar l'obediència a Benedict XIII. Allò que més l'ha caracteritzat han sigut els seus sermons que feia per convertir fidels, que se'ns han conservat avui en dia gràcies a transcripcions que féren algunes persones del que aquest sant deia. El seu culte es troba molt extès per arreu de les comarques valencianes, sent patró de molts pobles, com Borriol, la Vall d'Uixó o València, entre altres. Tot seguit, fem una reproducció dels gojos de Sant Vicent Ferrer de Borriol, a l'igual que oferim unes imatges gràfiques de la festivitat a mitjans de segle a la nostra població.

Festes de Sant Vicent. Propietat: Elvira Bernat

Propietat: Rosilda Soler

4. Creu de Sant Vicent. Mercedes Escudero, Vicent Valls. Propietat: Vicent Valls

Festes de Sant Vicent, any 1948. "Felip", Vicent Pallarès "el Rossero", Carmen Delcampo "la Pastelera" i altres. Propietat: Primitiva Ribes

GOJOS DE SANT VICENT FERRER

Déu, Senyor Nostre, us donà
la santedat i el saber.
Pare Sant Vicent Ferrer,
sacre Apòstol valencià!

Són els miracles tan grans
i el vostre parlar tan clar
que, en vida, vos van honrar
com a pare i com a sant.
Féu que, amb el vostre poder,
seguim el camí traçat.
Pare Sant Vicent Ferrer,
sacre Apòstol valencià!

Del Purgatori traguéreu
la vostra germana amada
quan a la missa oficiada
a l'Ofertori la véreu.
I pel vostre ben-voler,
Déu al cel se l'emportà.
Pare Sant Vicent Ferrer,
sacre Apòstol valencià!

Ferma fe al moro doneu,
pa i pau a Barcelona,
al rei Ferran la corona
i la conversió al jueu.
A tots mostreu el sender
que directe al cel va.
Pare Sant Vicent Ferrer,
sacre Apòstol valencià!

Pou vicientí d'eficàcia,
aigua clara i beneïda,
del cos cures la ferida
i a l'ànima dónes gràcia.
Doneu-nos llum i voler
per poder al cel pujar.
Pare Sant Vicent Ferrer,
sacre Apòstol valencià!

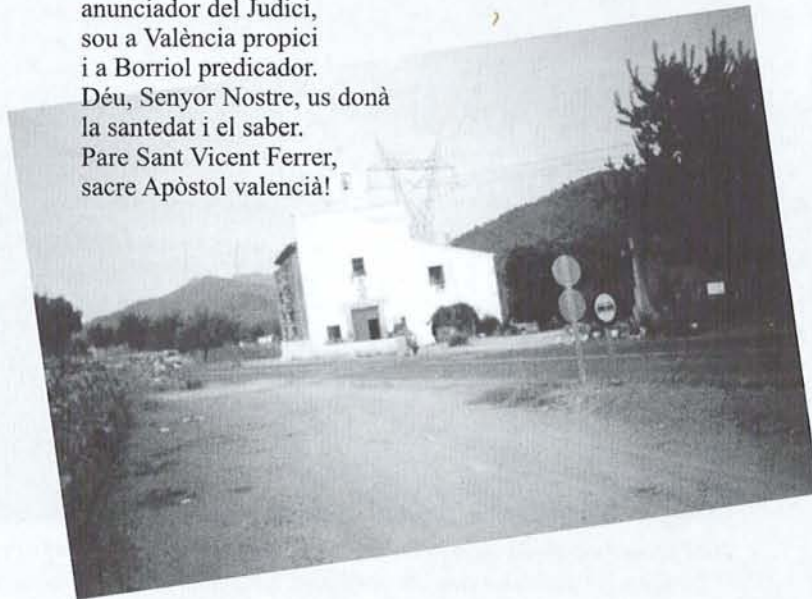
Tota la predicació
en valencià la va fer,
i va entendre l'estranger
el missatge i l'oració.
Quin gran Mestre vàreu ser
i quant santa vostra mà!
Pare Sant Vicent Ferrer,
sacre Apòstol valencià!

Àngel de l'Apocalipsi,
de l'Evangelí clarí,
que ensenyares el camí
al rei, al poble i al místic,
Siga el nostre bon deler
Mantindre l'esperit sa.
Pare Sant Vicent Ferrer,
Sacre Apòstol valencià!

La pedra santa conserven
els borriolencs en l'altar,
reliquia que ens va donar
I que tots els fidels besen.
Pedra ferma, fe i voler
que no mai s'oblidarà.
Pare Sant Vicent Ferrer,
Sacre Apòstol valencià!

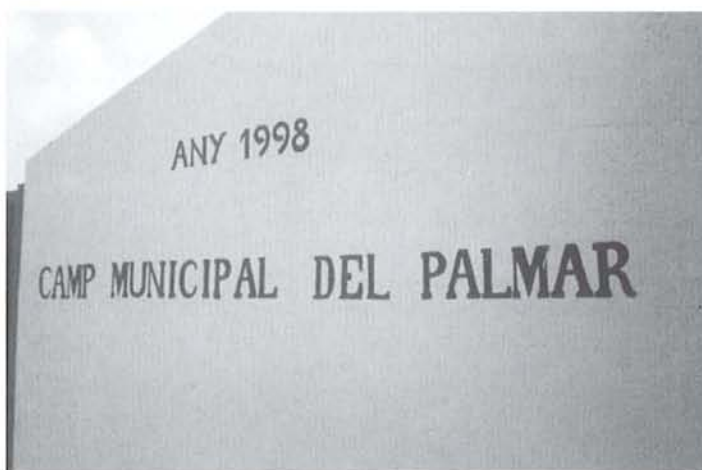
Doneu-nos bona collita,
Pare nostre, Sant Vicent,
i vindrem tots cada any
Pel Camí Vell a l'ermita.
De Pasqua el dilluns següent
el poble us visitarà.
Pare Sant Vicent Ferrer,
Sacre Apòstol valencià!

Àngel, Profeta i Doctor,
anunciador del Judici,
sou a València propici
i a Borriol predicador.
Déu, Senyor Nostre, us donà
la santedat i el saber.
Pare Sant Vicent Ferrer,
sacre Apòstol valencià!

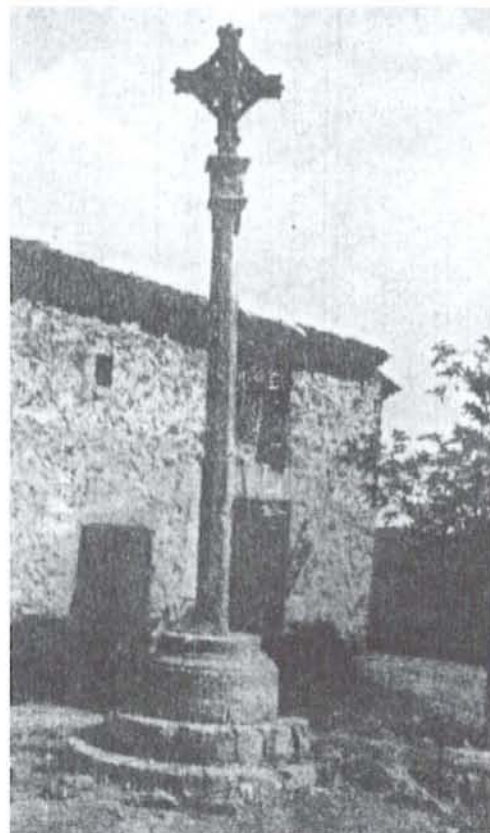

Records

Imatges del camp del Palmar, pertanyents a l'entrada al camp anterior (1952) i al camp de l'actualitat (1998).

En la il·lustració veiem la Creu de terme o Peiró que hi havia antigament al camí de Vilafamés, Borriol. La datació de la foto és de l'any 1919.

Dalt podem veure una imatge històrica: la inauguració del Peiró al camí Vell, el 27 d'abril de 1987. Dirigeix les paraules Benjamín Pitarch Bellmunt, a la seua tornada de l'ermita de Sant Vicent, coincidint amb la festivitat del patró.

1899 - 1999

Centenari de la Font

**Como puntos cardinales
puertas tú tienes.**

**Veinticinco años por puerta
cien años tú has cumplido,
todo un siglo has visto pasar.**

**Quien a ti se acerca
bien lo recibes,
tinajas, cántaros, cubos, botijos...
A todos has llenado generosamente,
muchas bocas sedientas has aliviado
sin distinguir clases.**

**La sed de huertos tú has sofocado.
Mucha ropa por ti han lavado.**

**En fiestas, todos a tu alrededor están,
la gente a ti se encarama.
Quintos toda te adornan
con ramas y gallardetes,
al final, el estruendo
de tracas y cohetes.**

**Un gran orgullo
para nuestro pueblo tú eres.**

**Tú nada reprochas
y a todos das.**

S.

OFICIS TÍPICS A PUNT DE DESAPARÈIXER

Les espardenyeres de Borriol

La indústria del calcer a Borriol ha sigut, d'antuvi, un sector importantíssim de l'economia local. Els seus precedents més immediats els trobem en l'espardenyeria, una artesanía que ja abundava entre la civilització romana. Les datacions inicials solen ser anteriors als segles XVI i XVII, comptant amb una relació estreta entre població morisca i treball de l'espardenya, si pensem que la moreria de Borriol

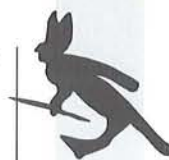

Any 1951. Mercedes Aragon Llorens, Carmen Babiloni Palau, Rosario Vaillain Portolés, Carmen Andreu Llorens.

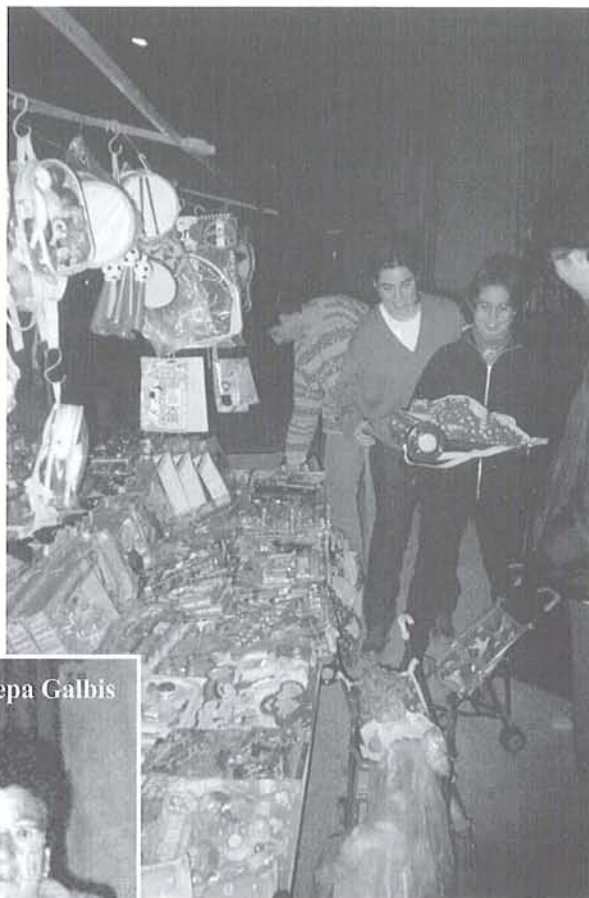
era de les més nombroses del nord del País Valencià, juntament amb la Vilavella, Betxí i la Vall d'Uixó, esta afirmació ens resulta més evident. No obstant, trobem pobles de la comarca de els Ports i de la Plana que no tenen este origen (Forcall, Vila-real, Villors, la Mata...). Al segle XVIII eren molts els pobles de la Plana i del Maestrat que s'ocupaven de la indústria de l'espardenya, zones on es conreva el cànem. El segle XIX és quan arriben els avanços tècnics que influeixen considerablement en l'auge del calcer i l'espardenyeria. Ja al segle XX podem distingir dos etapes bàsiques en el món de l'espardenya, que es veuen clarament a Borriol: fins als anys 50 aquesta indústria gaudeix de la importància d'abans; però a partir dels anys 50 aquesta manufactura entra en dura crisi a causa de la progressiva industrialització, i realment van anar desapareixent les empreses familiars artesanes per a anar creant una xarxa d'indústries petites i mitjanes que, en la seua producció opten per incloure cada volta més altres tipus de calcer, que no tan sols l'espardenya, a causa dels progressos tècnics que se'n deriven de la industrialització de les terres del País Valencià. L'artesanía espardenyera es va reduïnt a poc a poc i s'incrementa el número d'empreses.

Propietat: Elvira Bernat

LA FIRA DE SANTA CECÍLIA A BORRIOL

Pepa Galbis

Cada any, a m b l'arribada del 22 de novembre, té lloc a la Plaça del Pou la tradicional fira de Santa Cecília, un event provinent de temps medievals que ha anat perdent molts vestigis dels seus començaments.

Actualment sols en vénen dos o tres paradetes però en l'antiguetat va tindre molta importància agrària. En les fotos podem vore a la borriolenca Pepa Galbis amb les seues paradetes de joguets, que passeja per arreu dels pobles de la comarca. Per què no recuperar la fira, com la de Cabanes o la Vall d'Alba?.

Entrevista amb: **AGRAVIATS**

Agraviats/des és un grup que actualment es compon de set músics, que assagen a Borriol. Els seus ritmes variats barregen *Ska*, *Punk*, *Hardcore* i ritmes llatins; i com a innovació han creat el *Ska Rural*, subgènere característic d'esta barreja de cara al públic. Composant majoritàriament en valencià, ens proposen una música amena i divertida per a ballar i fer festa, sense deixar el compromís social de banda. A continuació, tenim una entrevista amb un component d'Agraviats/des, que serà la veu del grup, Samuel Ferrer.

P.- Quins son els orígens i la identitat d'Agraviats/des?

R.- En principi la idea de formar un grup va eixir d'una nit de pelotasso en què la baixista Deborah i jo ens proposàrem buscar a uns quants amics i formar un grup per a expressar les nostres idees i passar estones divertides tocant. Més tard s'incorporaren Luís Pallarés (Veu), Leví Rull (Trompeta), Javi Gómez (guitarra), i Sandra (bateria i veus). Tots junts coincidírem en la idea de fer un estil diferent davant els estils musicals actuals i, posant cadascun un poquet, férem un estil propi. Leví, després de triomfar en grups de jazz, orquestes i xaragues, va dir adéu a la

seua carrera professional i s'alià al grup. Deborah, veu i senya de Sassy Pussy, deixà de cantar Pop en anglés i decidí dedicar-se més a les lletres i música de la terra. Respecte als altres components, per a tots, fou el principi del fi entrar en este grup. Per últim, cal dir que Sandra deixà el grup a meitat del mes de maig, suplint-la en el seu lloc Simon, i també

amb la incorporació de Diego (Trombó de Bares).

P.- Què és el que feu i quins són els vostres projectes?

R.- Ara ens dediquem a assajar i compondre noves cançons, i també toquem per ahí i intentem donar una estona de diversió a la gent que ve als nostres concerts. El nostre projecte es dur a terme l'Oliva Tour per a poder tocar per diverses zones de les nostres comarques i així donar-nos a conèixer.

P.- Qui és el qui compona les cançons i és l'ànima del grup?

R.- No tenim cap líder, tots aportem el nostre gra d'arena per a formar este tossalet musical.

"El nostre projecte es dur a terme l'oliva tour..."

Obrint Pas, en l'actuació a la Universitat Jaume I, l'any 1998.

P.- Quines són les vostres influències ?

R.- (Rialletes) La nostra influència principal és molt plural i majoritària, des de *Los Planetas*, passant per *Sepultura*, *Piperrak*, *Maniatica*, *Inadaptats* i, per últim, *Kortatu*.

P.- Com veieu l'èxit de la cançó *Ska Rural* i quin fou el seu origen ?

R.- El *Ska Rural* fou la nostra primera cançó. Fou el dia abans del nostre primer concert on Sandra i jo, ens posàrem a tocar i Luís, junt amb dos amics, Ruben C. i Aaron A. escrigueren la lletra en un quart d'hora. Personalment, jo pense que la cançó triomfa per la seua simpatia i la seua melodia pegalosa, tant musicalment com en el seu contingut lèxic.

P.- Les vostres cançons són compromeses; amb quin sector us solidaritzeu ?

R.- Bé, ens solidaritzem amb l'agricultura desfavorida per la Unió Europea, amb els insubmissos, amb tot aquell que és maltractat per la policia, i aquells que

sofreixen el capitalisme dels països de primer ordre.

Bé, ací acaba l'entrevista amb el grup, l'únic que ens diuen i ens recorden és que no faltem als seus concerts i que ens ho passem bé escoltant la seua musica.

Tin Tin
D.N.I.: 20464964-B

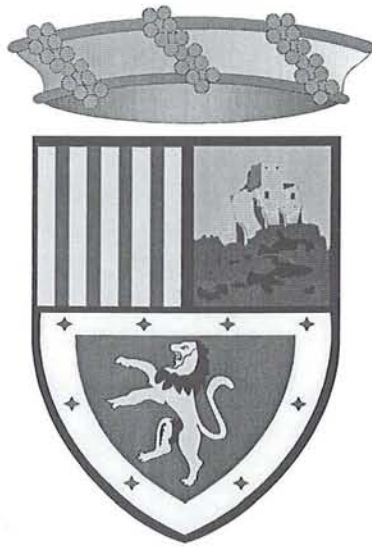

Actuació d'Agraviats.

Hnos. Chiva

GÈNERES DE PUNT - PERFUMERIA - DROGUERIA
PAPERERIA - MERCERIA

Sanchis Guarner, 9 - Tel. 964 32 11 18 - 12190 BORRIOL

L'Ajuntament de Borriol
desitja unes Bones Festes
de Sant Antoni a tots els
veïns i visitants de
Borriol.

M'agrada Borriol

CAMPO

Busqué un campo con ahinco para poder trabajar, lo busqué pues necesitaba con mi sudor ganarme el pan.

Hallé aquello que ansiaba, me volqué, tenía que aprovechar unos años que aún soy joven para mi futuro poder labrar.

Empecé con ilusión pues malas hierbas y arbustos pude hallar.

Trabajé sin descanso noche y día para poder llegar a cosechar, busqué obreros que como yo deseaban allí empezar a sembrar; fueron tiempos difíciles, tormentas, fríos y nieves, sequía y vendaval.

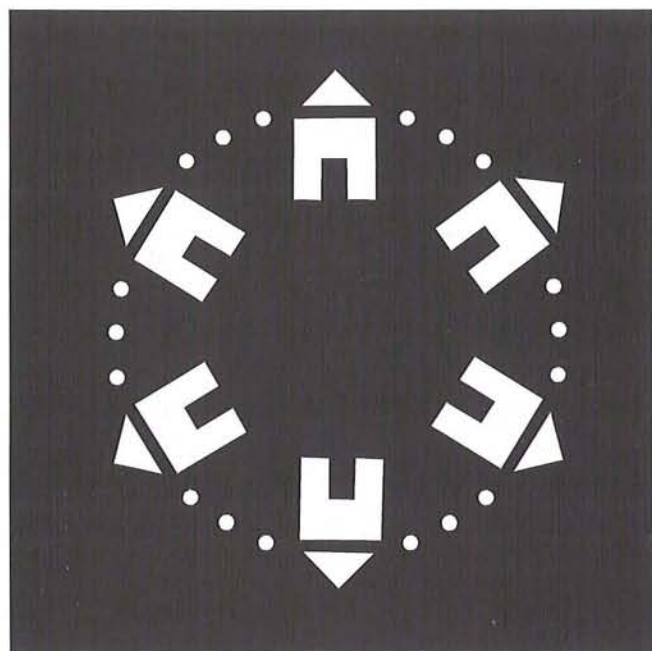
Yo velaba desde mis fuerzas que el campo día a día fuera a más, con mis desvelos y gracias a Dios los árboles empezabanme a alzar.

Tú llegaste allí como muchos que pasaron y otros que decidieron marchar, te ofrecí mi escucha, mi confianza, mi respeto, mi humildad; trabajé para que en tu parcela triunfases y pudieses realizar.

Durante todo ese tiempo yo puse de mi vida para tú poder trabajar, pues los tiempos eran difíciles, muchas rapaces querían arrancar lo sembrado con tanto amor, tanto esfuerzo y tantas ganas de luchar; ya había pasado el crudo invierno, las heladas se hicieron notar; con la llegada de la primavera todo parecía que volvía a brillar; nunca con tu trabajo me diste un duro pues para ti era, nada más. Yo puse mi terreno, tú supiste bien en él poder llegar a andar. Te forjaste como se forja día a día una profesión, como el metal; ya llegaba el buen tiempo, los frutos empezaban a madurar.

Tú llegaste de la noche a la mañana queriendo ocultar que tenías ya tu terreno, que la cosecha te la ibas a llevar y aún me dijiste que me diste dos años, no te quieras engañar, pues lo que tu hiciste en mi terreno fue aprender y madurar, para llegar un día y de toda la cosecha quererte aprovechar.

Carmen Babiloni

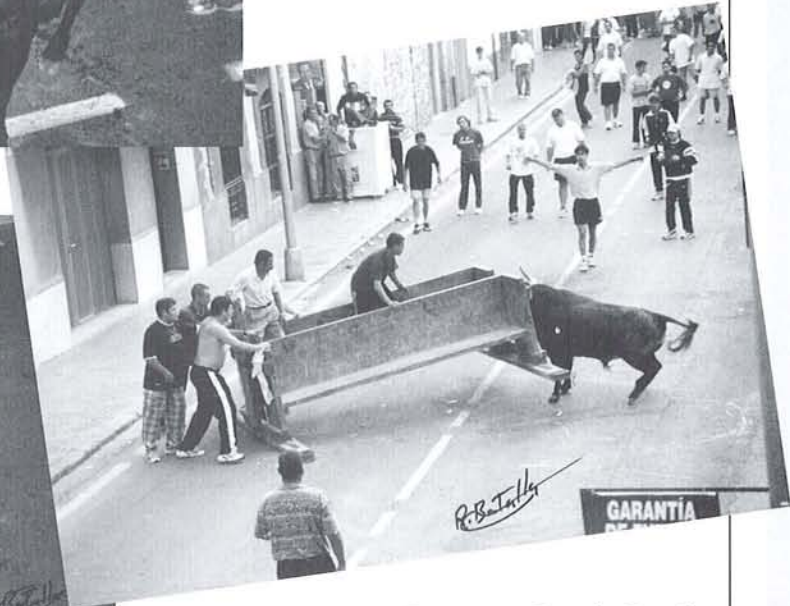

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

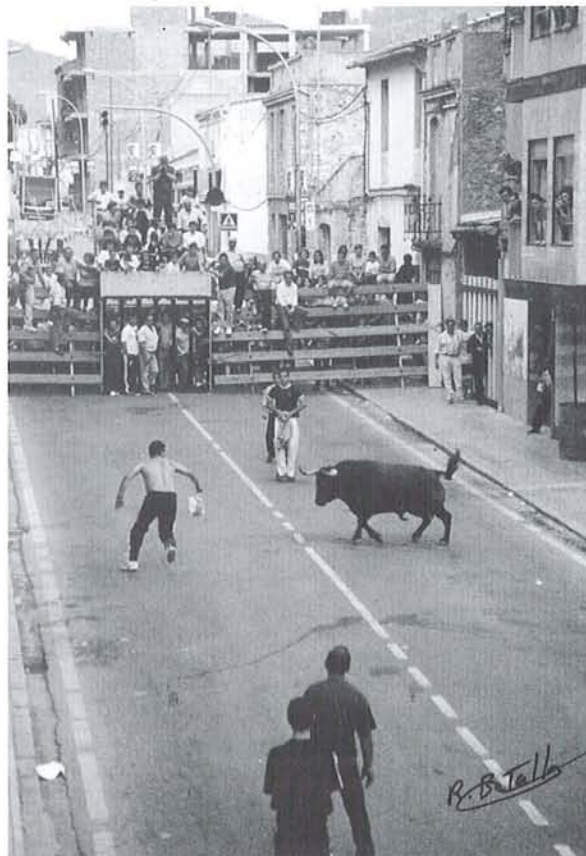
Diputació de Castelló

BOUS A LA CARRETERA

Propietat: Ramón Batalla

Plaça del Pou a principis de segle.

